

TRƯỜNG QUỐC GIA HÀNH CHÍNH

Luận văn Tốt nghiệp

PHẬT GIÁO HÒA HẢO TRONG NỀN CHÍNH TRỊ HIỆN TẠI

GIÁO SƯ HƯƠNG DÀN

Hoàng-xuân-Hào

TIẾN SĨ LUẬT KHOA

NGUYỄN NGỌC TUẤN

THƯ VIỆN KHOA HỌC TỔNG HỢP	BAN ĐỐC SỰ KHÓA 19
LVHC 339	1971 - 1974

TRƯỜNG QUỐC-GIA HÀNH-CHÁNH

Không tán-thành cũng không phản-đối những ý-kiến
phát-biểu trong Luận-văn. Những ý kiến do đó Tác-
giả hoàn-toàn chịu trách-nhiệm.

THÀNH KÍNH TRI ÂN

-ooOoo-

Giáo-Sư HOÀNG-XUÂN-HÀO

Tiến-Sĩ Luật Khoa

Nghị-Sĩ

Chủ-Tịch Ủy-Ban Tư-Pháp Định-Chế Thượng-Viện

Đã tận tình hướng dẫn, giúp-đỡ
chúng tôi trong việc thực hiện
quyển luận văn này.

THÀNH KÍNH TRI ÂN

-ooOoo-

- Giáo-sư VIỆN-TRƯỞNG
- Giáo-sư Phó VIỆN-TRƯỞNG
- Quý Vị Giáo-sư
Trưởng Quốc-Gia Hành-Chánh

Đã khuyến-khích và dìu dắt
chúng tôi trên đường học vấn.

Kính thưa Ba Má,

Con thành kính dâng lên Ba Má quyển
luận văn này, một thành quả của sự
tận tụy hy-sinh cho con.

MỤC-LỤC

Trang

<u>DẪN NHẬP</u>	01
I.- Đặt vấn-đề Phật Giáo Hòa-Hảo là một đoàn-thể áp-lực	01
II.- Giới-thiệu đề tài và đặt ra vấn-đề giải quyết	02
III.- Giới hạn đề tài	02
IV.- Phương-pháp nghiên-cứu	03
V.- Giới-thiệu bố cục.	04

PHẦN THỨ NHẤT

NHỮNG YẾU-TỐ CẤU TẠO THỂ LỰC PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO..... 05

CHƯƠNG I : UY-TÍN CỦA PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO VỀ MẶT XÃ-HỘI 06

TIẾT I : Giá-trị tinh-thần của Phật-Giáo Hòa-Hảo 06

Đoạn 1 : Phật-Giáo Hòa-Hảo bên giòng lịch-sử dân tộc 06

Đoạn 2 : Phật-Giáo Hòa-Hảo phù hợp dân-tộc tính..... 09

Đoạn 3 : Tinh-thần khoan dung của Phật-Giáo Hòa-Hảo..... 11

TIẾT II : Ảnh-hưởng mạnh-mẽ của Phật-Giáo Hòa-Hảo 12

Đoạn 1 : Vùng ảnh-hưởng của Phật-Giáo Hòa-Hảo..... 12

Đoạn 2 : Phật-Giáo Hòa-Hảo ảnh-hưởng được một đa số
quần chúng. 13

Trang

<u>CHƯƠNG II : CƠ-CẤU NỘI BỘ CỦA GIÁO-HỘI PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO</u>	15
<u>TIẾT I : Sứ mạng của Giáo-Hội Phật-Giáo Hòa-Hảo</u>	15
Đoạn 1 : Sứ mạng tôn-giáo	15
Đoạn 2 : Sứ mạng chính-trị	17
<u>TIẾT II : Tổ-chức và điều-hành Giáo-Hội Phật-Giáo Hòa-Hảo</u>	18
Đoạn 1 : Tình trạng tổ-chức cơ cấu hiện nay	19
Đoạn 2 : Nhận xét về tổ-chức cơ cấu	20
<u>TIẾT III : Vấn-đề nhân sự và tài nguyên vật-chất</u>	20
Đoạn 1 : Vấn-đề nhân sự	21
Đoạn 2 : Vấn-đề tài nguyên vật-chất	22
Đoạn 3 : Nhận xét về vấn-đề nhân sự và tài nguyên vật-chất	25

KẾT-LUẬN PHẦN I.

PHẦN THỨ HAI

PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO VỚI SINH-HOẠT CHÍNH-TRỊ

<u>CHƯƠNG I : NHỮNG PHƯƠNG-CÁCH THAM GIA CHÍNH-TRỊ</u>	28
<u>TIẾT I : Những kỹ-thuật hành-động ôn hòa</u>	28

Đoạn 1 : Tuyên truyền rả tai	28
Đoạn 2 : Can-thiệp trong các cuộc tuyên cử	30
<u>TIẾT II</u> : Những kỹ-thuật hành động mạnh	32
Đoạn 1 : Những hành động phản đối	32
Đoạn 2 : Công khai chống đối chánh quyền bằng võ lực	34
<u>CHƯƠNG II</u> : <u>TƯƠNG QUAN GIỮA PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO VÀ NHỮNG</u>	35
<u>LỰC-LƯỢNG CHÍNH-TRỊ</u>	
<u>TIẾT I</u> : Phật-Giáo Hòa-Hảo và các chánh quyền	35
Việt-Nam Cộng-Hòa	
Đoạn 1 : Phật-Giáo Hòa-Hảo và Đệ I Cộng-Hòa	35
Đoạn 2 : Phật-Giáo Hòa-Hảo và Đệ II Cộng-Hòa	38
<u>TIẾT II</u> : Phật-Giáo Hòa-Hảo và những lực lượng ngoài	41
chánh quyền	
Đoạn 1 : Phật-Giáo Hòa-Hảo và các tôn-giáo khác	41
Đoạn 2 : Phật-Giáo Hòa-Hảo với sinh-hoạt đảng phái	43
<u>TIẾT III</u> : Phật-Giáo Hòa-Hảo và các lực-lượng chính-	46
trị bên ngoài	
Đoạn 1 : Phật-Giáo Hòa-Hảo và Mặt-Trận Giải-phóng	47
Miền Nam	
Đoạn 2 : Phật-Giáo Hòa-Hảo và các quốc-gia bạn	48

CHƯƠNG III : NHỮNG YẾU-TỐ LÀM SUY YẾU THỂ-LUC PHẬT- 50
GIÁO HÒA-HẢO

TIẾT I : Thiếu một sự lãnh-đạo duy nhất 50

Đoạn 1 : Lý do 50

Đoạn 2 : Nhận xét 51

TIẾT II : Việc phân hóa nội bộ Phật-Giáo Hòa-Hảo 52

Đoạn 1 : Tình trạng phân hóa hiện nay 52

Đoạn 2 : Hậu quả của sự phân hóa nội bộ 54

KẾT-LUẬN PHẦN THỨ HAI .

TỔNG LUẬN

A- Nhận định chung kết về Phật-Giáo Hòa-Hảo 57

B- Viễn ảnh tương-lai của Phật-Giáo Hòa-Hảo 58

DẪN NHẬP

THƯ-VIỆC QUỐC-GIA

I.- ĐẶT VẤN-ĐỀ PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO LÀ MỘT ĐOÀN-THỂ ÁP-LỰC :

Phật-Giáo Hòa-Hảo là một tôn-giáo quá quen thuộc đối với dân chúng Nam Việt-Nam. Tại các tỉnh miền Tây, từ Định-Tường xuống tận Cà-Mâu thì Phật-Giáo Hòa-Hảo là một tôn-giáo có một thế lực mạnh nhất, với một khối tín đồ đông đảo vì vậy đã ảnh hưởng sâu đậm tới đời sống dân chúng tại đây.

Sở dĩ tôn-giáo này có một thế lực mạnh tại miền Tây vì tại vùng đất này, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã được khai sinh và từ đó bành trướng ra toàn quốc. Từ ngày được Đức Huỳnh Giáo Chủ thành-lập tại làng Hòa-Hảo thuộc tỉnh Châu-Đốc, đến nay Phật Giáo Hòa-Hảo đã có được một khối tín đồ trên hai triệu người cùng với một tổ-chức cơ cấu chặt-chẽ, dù muốn hay không Phật Giáo Hòa-Hảo vẫn đóng một vai trò quan-trọng trong xã-hội Việt-

Cũng như đạo Cao-Đài, Phật-Giáo Hòa-Hảo là một tôn giáo trẻ tại Việt-Nam, vì mới khai sinh trong thời Pháp thuộc. Xét theo giáo-lý, đây là một chi phái của Phật-Giáo. Xét theo khía cạnh chính-trị đây là một tập thể tôn giáo chính - trị (Politico-religieux) do đó Phật-Giáo Hòa-Hảo mang một sắc thái đặc biệt là sự dẫn thân của đạo vào đời. Vì thế, Phật-Giáo Hòa Hảo đã tham gia và ảnh hưởng nhiều đến quá trình sinh hoạt chính-trị tại Nam Việt-Nam.

Ngày nay, tại Việt-Nam Cộng-Hòa, Phật-Giáo Hòa - Hảo phải được xem là một đoàn-thể áp-lực đã, đang và sẽ ảnh hưởng nhiều vào sinh-hoạt chính-trị quốc-gia.

II.- GIỚI-THIỆU ĐỀ-TÀI VÀ ĐẶT RA VẤN-ĐỀ GIẢI-QUYẾT :

Trong quyển luận văn này, chúng tôi sẽ tìm hiểu "Phật-Giáo Hòa-Hảo trong nền chính-trị hiện tại". Tuy-nhiên để công việc tìm hiểu được dễ-dàng, chúng tôi cũng trình-bày sơ lược qua những sinh-hoạt chính-trị trong quá khứ của Phật-Giáo Hòa-Hảo và từ đó có thể nghiên-cứu cặn kẽ những sinh-hoạt chính-trị hiện tại, đồng thời suy diễn ra những đường hướng trong tương-lai của Phật-Giáo Hòa-Hảo.

Khi nghiên-cứu đoàn thể này về phương-diện chính-trị chúng tôi sẽ nêu ra vấn-đề cần tìm hiểu và giải-quyết trong luận văn. Vấn-đề đó là những yếu tố làm suy yếu thế lực của Phật-Giáo Hòa-Hảo gồm có việc thiếu một sự lãnh đạo duy nhất cho đoàn thể này cùng với hậu quả là việc chia rẽ nội bộ.

Với tính cách tương đối mới mẻ của đề tài, chúng tôi hy vọng việc nghiên cứu sẽ mang lại một vài lợi ích là phác họa sơ qua Phật-Giáo Hòa-Hảo về khía cạnh chính-trị, một vấn đề thực tế hiện nay.

III.- GIỚI-HẠN ĐỀ TÀI : -

Việc tìm hiểu một tôn giáo, nghiên-cứu tất cả những gì dù sơ lược để có thể tạm đủ biết qua tôn giáo đó quả là một điều khó khăn. Do đó, với một vấn-đề quá bao la và phức-tạp, trong phạm-vi hạn hẹp của quyển luận văn này chúng tôi không thể trình-bày hết mọi việc. Vì thế chúng tôi sẽ giới hạn phần nào đề tài nghiên-cứu trong thời-gian và không gian.

- Giới-hạn về không gian : chúng tôi chỉ nghiên cứu Phật-Giáo Hòa Hảo trong phạm-vi lãnh thổ Việt-Nam Cộng-Hòa nơi mà tôn giáo này đang sinh-hoạt.

- Giới-hạn về thời-gian : chúng tôi chỉ chú trọng nhiều đến những hoạt-động của đoàn thể này từ đệ I Cộng-Hòa đến nay.

Tuy nhiên, vì tôn giáo sống trong thời-gian và không gian rộng lớn, nên ta phải khởi nguồn quá khứ để tìm biết tình trạng hiện tại.

IV.- PHƯƠNG-PHÁP NGHIÊN-CỨU :-

Trong việc nghiên cứu chúng tôi sẽ áp-dụng phương pháp khoa học xã hội gồm những công việc sưu tầm, phân - tích dữ kiện và phán đoán kết-quả.

Tuy nhiên, chúng tôi cũng phối hợp với phương-pháp nghiên-cứu chính-trị-học về đề tài nghiên cứu là một vấn-đề chính-trị. Do đó, cần phải khảo sát cặn kẽ những tương-quan chính-trị xảy ra chúng tôi sẽ tìm hiểu lịch-sử và dùng cách suy diễn triết-học để nghiên-cứu đề tài.

Trong việc nghiên cứu một vấn-đề tương đối phức tạp này, có thể chúng tôi sẽ gặp những khó khăn là :

- Việc bảo-mật của các đoàn thể. Các đoàn thể đều có khuynh hướng nghi ngờ người lạ mặt muốn tìm biết về mình, nên trong việc phỏng vấn chúng tôi khó tìm hiểu thực sự vấn đề muốn biết và luôn luôn gặp những nhận xét chủ quan.

- Thứ đến, tài liệu khách quan và có tinh-thần khoa học về các hoạt-động của Phật-Giáo Hòa-Hảo thật vô cùng thiếu sót. Các tài liệu phần lớn đều mang tính cách tuyên truyền, đôi khi có phần ngụy tạo hay bị những xúc động nhất thời.

V.- GIỚI-THIỆU BỐ-CỤC :

Với đề-tài nghiên-cứu này, trước hết chúng tôi sẽ trình bày những yếu-tố cấu tạo nên thể-lực Phật-Giáo Hòa-Hảo. Đó là uy-tín của Phật-Giáo Hòa-Hảo về mặt xã-hội với một quá trình tiến-triển của tôn giáo này bên giòng lịch-sử dân-tộc, một giá-trị tinh-thần qua bản chất khoan-dung cùng một giáo-ly phù hợp dân-tộc tính. Một yếu-tố thứ hai tạo nên thể lực cho đoàn-thể này là Phật-Giáo Hòa-Hảo có một tổ-chức cơ-cấu chặt-chẽ khiến cho mọi hoạt-động đều hữu hiệu.

Trong phần kế-tiếp là việc trình-bày Phật-Giáo Hòa Hảo trong sinh-hoạt chánh-trị, với những phương cách tham-gia chính-trị cùng những tương-quan giữa đoàn-thể này cùng những lực-lượng khác.

Sau cùng là phần tổng luận với một nhận định chung kết về Phật-Giáo Hòa-Hảo và một nhận xét chủ-quan của chúng tôi về viễn ảnh tương-lai của tôn-giáo này. Như vậy đề tài "Phật-Giáo Hòa-Hảo trong nền chính-trị hiện tại" gồm có hai phần :

- Phần thứ I : Những yếu-tố cấu-tạo thể lực Phật-Giáo Hòa-Hảo.
- Phần thứ II : Phật-Giáo Hòa-Hảo với sinh-hoạt chính-trị.

PHẦN THỨ NHẤT

NHỮNG YẾU-TỐ CẤU-TẠO THỂ-LỰC PHẬT GIÁO HÒA HẢO

Trước khi phân tích những yếu tố cấu tạo thế lực Phật-Giáo Hòa-Hảo chúng tôi sẽ trình bày sơ qua khái niệm về đoàn thể áp lực và việc hội nhập Giáo-Hội vào loại đoàn thể này.

Đoàn thể áp lực không phải là một tổ chức chính trị, vì đứng ngoài chính quyền và chính đảng, không tham vọng nhằm mục tiêu chiếm chánh quyền mà chỉ can thiệp trực tiếp hay gián tiếp để thỏa mãn nguyện vọng. Tuy nhiên vì đã can thiệp vào việc quyết định của chính quyền nên dù sao chăng nữa những hoạt động của đoàn thể áp lực đều nhuộm màu sắc chính trị.

Việc hội nhập giáo hội vào đoàn thể áp lực là một điều chánh đáng, vì bất cứ thời nào chính quyền và giáo quyền cũng có những tương quan và những vụ can thiệp với chánh quyền không ít thì nhiều đều có tôn giáo tham gia. Tại những quốc gia chậm tiến, các đoàn thể áp lực kể cả giáo hội thường trực tiếp can thiệp vào chính trường về cơ cấu chính đảng quá yếu ớt. Việt-Nam Cộng-Hòa cũng lâm vào tình trạng này, từ trước đến nay Phật-Giáo Hòa-Hảo đã dùng thế lực của mình để ảnh hưởng trực tiếp đến cuộc sinh hoạt chính trị. Các nhà chính trị học thường phân tích thế lực của một đoàn thể thành hai yếu tố và uy tín xã-hội và cơ cấu nội-bộ. Hai yếu tố đó được dùng làm đối tượng của hai chương nghiên cứu dưới đây.:

Chương I : Uy tín của Phật-Giáo Hòa-Hảo về mặt xã hội.

Chương II : Cơ cấu nội bộ của Giáo-Hội Phật-Giáo Hòa-Hảo.

CHƯƠNG I

UY TÍN CỦA PHẬT GIÁO HÒA HẢO VỀ MẶT XÃ HỘI

Uy tín xã-hội là địa vị và danh tiếng của một đoàn thể đối với dân chúng và chánh quyền. Nếu một đoàn thể tạo được cho mình một uy tín lớn lao, cứu cánh của đoàn thể này sẽ được xã-hội chấp nhận dễ-dàng và do đó có cơ hội thành đạt. Vì vậy uy tín xã hội có thể xem là một yếu tố quan trọng để xác định sức mạnh một tập thể. Phật-Giáo Hòa-Hảo đã tạo cho mình một uy tín xã hội qua một giá trị tinh thần khá kính cũng một ảnh hưởng lớn mạnh.

TIẾT I

GIA TRỊ TINH THẦN CỦA PHẬT GIÁO HÒA HẢO

Với một quá trình tiến triển song song với sự tiến bộ của lịch sử dân tộc, Phật-Giáo Hòa-Hảo còn mang một bản chất phù hợp dân tộc tính, tôn giáo này đã có một giá trị tinh thần không thể phủ nhận được.

* Đoạn 1.- Phật-Giáo Hòa-Hảo bên giòng lịch sử dân tộc.

Ngược giòng lịch sử, khi Pháp đánh chiếm 3 tỉnh miền Đông, trong khung cảnh chiến tranh chống lại sự xâm lăng của ngoại bang, xã hội Việt-Nam lâm vào tình trạng xáo trộn. Song song với sự hiện này là sự suy vi của Phật-Giáo, đó là cơ hội để tôn giáo Bửu Sơn Kỳ Hương tiền thân của Giáo-Hội Hòa-Hảo ra đời.

A.- BỮU-SƠN KỶ HƯƠNG VÀ ĐỨC THẦY TÂY AN.

Đức thầy Tây An chính danh là Đoàn-Minh-Huyền sinh năm Đinh Mão 1807. Bỏ nhà đi từ thuở bé, đến 1849 ngài trở về nguyên quán truyền bá đạo pháp trong dân chúng đồng thời trị bệnh cho mọi người. Triều đình đã bắt giữ Đức Thầy Tây An vì nghi ngờ làm loạn, sau đó trả tự do và ngài đã ở lại núi Sam lấy chùa Tây An làm nơi thuyết giáo và khai sinh ra tôn giáo Bửu Sơn Kỳ Hương. Tôn giáo này có một giáo lý khuyên mọi người nên tu thân và học phật nhằm mục tiêu muốn cải tạo lại một xã hội đang thời kỳ xuống dốc. Chính vì có một thời cơ thuận tiện mà Bửu Sơn Kỳ Hương đã thu hút được quần chúng và phát triển mau lẹ. Sau khi Đức Thầy Tây An mất đi nhiều nhân vật muốn đứng lên thay thế để lãnh đạo đoàn thể này nhưng không thành công. Mãi đến khi Đức Huỳnh giáo chủ một nhân vật dị thường xuất hiện Bửu Sơn Kỳ Hương đã sống mạnh trở lại với một hậu thân là Phật-Giáo Hòa-Hảo.

B.- PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO và ĐỨC HUỲNH GIÁO CHỦ.

Đức Huỳnh Giáo Chủ chính danh là Huỳnh phú Sổ sinh năm 1919 tại làng Hòa-Hảo thuộc tỉnh Châu-Đốc. Thuở nhỏ, phải thôi học vì đau yếu luôn, đến năm 21 tuổi Ngài đột nhiên hết bệnh và khởi sự truyền đạo trong dân chúng. Một tôn giáo mới được xem là hậu thân của Bửu Sơn Kỳ Hương được Ngài thành lập lấy tên là Phật-Giáo Hòa-Hảo. Khai sinh trong thời kỳ pháp thuộc, với một tình cảnh nước nhà bị đất, chủ trương của Phật Giáo Hòa-Hảo cũng như Bửu Sơn Kỳ Hương cùng mục đích cải tạo xã-hội, để thực hiện điều đó Đức Huỳnh giáo chủ đã viết rất

nhiều kệ giảng phổ biến quan niệm đạo pháp của mình. Trong quá trình tranh đấu giành độc lập của Việt-Nam, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã tham gia và hòa mình với dân tộc để phục vụ lý tưởng cao cả đó. Đức Huỳnh Giáo Chủ đã kêu gọi mọi người đoàn kết cùng nhau phục vụ quốc-gia dân-tộc và vì lý tưởng đó mà Ngài đã hy sinh vào ngày 16.4.1947 tại Đốc Vàng. (Cao Lãnh).

Chúng ta nhận thấy Phật-Giáo Hòa-Hảo và tiền thân là tôn giáo Bửu Sơn Kỳ Hương đã xuất hiện khi đất nước lâm vào hoàn cảnh đen tối, Với một mục đích cao cả nhằm phục - vụ quốc gia dân tộc, nên tự bản chất Phật-Giáo Hòa-Hảo đã có một giá trị không thể chối bỏ trong lịch-sử dân tộc.

* Đoạn 2.- Phật-Giáo Hòa-Hảo phù hợp dân tộc t í n h khai sinh tại Việt-Nam, tuy Phật-Giáo Hòa-Hảo bắt nguồn từ nơi giáo lý căn nguyên của Phật-Giáo, chịu ảnh hưởng phần nào tư tưởng Khổng Lão, nhưng sắc thái và tinh thần của tôn giáo này vẫn là sắc thái và tinh thần của dân tộc Việt. Phật-Giáo Hòa-Hảo vì thế được xem là đạo dân tộc với những đặc điểm phù hợp dân tộc tính.

A.- QUAN NIỆM TIÊN RỒNG.

Tổ tiên chúng ta đã chọn Tiên Rồng biểu trưng cho dân Việt. Tuy quan niệm đó bắt nguồn ở một huyền sử, nhưng đã khiến cho dân-tộc chúng ta có được một tinh-thần tự hào qua mấy ngàn năm. Phật-Giáo Hòa-Hảo luôn luôn phát huy quan niệm này, bằng chứng qua những sám giảng của Đức Thầy quan niệm

trên đã được nhắc đến. (1)

Thần ráng sức ra công khuyến dõ

Gìn thuần phong mỹ tục của rông tiên

B.- GIỮ NÈ NẾP CỬ.

Giáo lý Phật-Giáo Hòa-Hảo rất lưu tâm đến việc bảo tồn nề nếp cũ của dân tộc. Những lối làng phiền phức đều được khuyến gạt bỏ. Tục lệ thờ cúng tổ tiên, tôn thờ các anh hùng dân tộc được ca ngợi và khuyến khích. Phật-Giáo Hòa-Hảo chủ trương hòa hợp với mọi người trên phương diện hình thức, nên từ cách ăn mặc đến cách sống của tín đồ được hoàn toàn tự do. Quan niệm giữ nề nếp cũ được thể hiện qua cách ăn mặc của Đức Huỳnh Giáo Chủ, ngài lúc nào cũng mặc quốc phục mà thôi.

C.- NUÔI DƯỠNG TINH THẦN QUỐC-GIA.

Được coi là đạo của dân tộc, Phật-Giáo Hòa-Hảo luôn luôn nuôi dưỡng tinh thần quốc gia, nếu nghiên cứu giáo lý Phật-Giáo Hòa-Hảo chúng ta sẽ nhận thấy điều này.

Trong giáo lý tứ ân, có ân thứ hai đặt trọn vẹn cho đất nước. Với đặc điểm này Phật-Giáo Hòa-Hảo đã phù hợp với dân tộc Việt-Nam là một dân tộc có lòng ái cao độ.

D.- TÍNH CHẤT GIẢN DỊ TRONG VIỆC THỜ CÚNG.

Dân tộc Việt-Nam chúng ta có một tâm hồn giản dị hồn

---

(1) Nguyễn-văn-Hậu - Nhận thức Phật-Giáo Hòa-Hảo.

nhiên. Để phù hợp với đặc tính đó của dân tộc, Phật-Giáo Hòa-Hảo chủ trương không chấp nhận những nghi lễ phức tạp. Việc thờ cúng theo quy tắc chính của đạo là bông hoa, nước lã và đèn hương. Nếu không đủ phương tiện vật chất, được giảm chế tất cả.

Với những đặc điểm vừa nêu của Phật-Giáo Hòa-Hảo chúng ta có thể cho rằng đây là một tôn giáo phù hợp với dân tộc tính tự bản chất.

* Đoạn 3.- Tinh thần khoan dung của Phật-Giáo Hòa-Hảo

Phật-Giáo Hòa-Hảo bắt nguồn từ Phật-Giáo, tinh thần khoan của Phật-Giáo Hòa-Hảo cũng chính là tinh thần khoan dung của Phật-Giáo, sự kiện này thể hiện qua thi văn giáo lý của tôn giáo này. Tinh thần khoan dung được thấy rõ hơn nữa ở i chủ trương đại đồng của Phật-Giáo Hòa-Hảo.

Với tinh thần khoan dung, Phật-Giáo Hòa-Hảo cũng như dân tộc sẵn sàng dung nạp mọi tín ngưỡng dị biệt, tự xem mình có tính cách tiếp tay với các tôn giáo khác trong việc phục vụ con người về mặt tinh thần. Đối với các tôn giáo khác, Phật Giáo Hòa-Hảo lúc nào cũng chung sống hòa bình, trong c u ộ c chống xâm lăng, tuy các tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo chính là các chiến sĩ quốc gia núp dưới danh nghĩa tôn giáo nhưng để chống đế quốc chứ không hề chống một tôn giáo khác.

Tuy Phật-Giáo Hòa-Hảo cũng có một số tín đồ quá khích vì cho rằng Đức Thầy là trên hết, nhưng đây chỉ là thiểu số mà thôi. Điều này không thể phủ nhận là Phật-Giáo Hòa-Hảo thường

bao dung với mọi đức tin khác và được truyền bá bằng đường lối thuyết phục hơn là cưỡng bách. Chính nhờ tinh thần khoan dung này mà Phật-Giáo Hòa-Hảo đã tồn tại qua nhiều cuộc đổi thay.

TIẾT II ANH HƯỞNG MẠNH MẼ CỦA PHẬT GIÁO HÒA HẢO

Được thành lập trong một giai đoạn lịch sử đặc biệt, với hoàn cảnh rối ren của đất nước, cần một sự kết hợp mọi lớp người lại để phục vụ lý tưởng cao đẹp. Vì vậy, trong một thời gian ngắn ngủi Phật-Giáo Hòa-Hảo đã kết nạp một số tín đồ đông đảo tạo nên một ảnh hưởng mạnh mẽ tại Việt-Nam.

Đoạn 1.- Vùng ảnh-hưởng của Phật-Giáo Hòa-Hảo.

Khởi nguyên tại làng Hòa-Hảo (địa danh này dùng đặt tên cho tôn giáo) Quận Tân-Châu, Tỉnh Châu-Đốc. Phật-Giáo Hòa Hảo từ đó lần lần bành trướng mạnh ở Nam Việt-Nam tại các tỉnh Châu-Đốc, Long-Xuyên, Sa-Đéc, Cao-Lãnh, Vĩnh-Long, Cần-Thọ, Rạch-Giá, Ba-Xuyên, Bạc-Liêu, Cà-Mau, Định-Tường, Long-An, Kiến-Hòa, Kiến-Tường, Saigon, Gia-Định. Trong những năm gần đây, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã lan rộng ra Trung Phần tại các tỉnh như Khánh-Hòa, Phú-Yên, Bình-Định và rải rác một vài nơi khác.

Đặc biệt, tại các tỉnh miền Tây phát xứ của Phật-Giáo Hòa-Hảo là vùng đất phì nhiêu có khả năng vĩ đại về nông nghiệp, do đó Phật-Giáo Hòa-Hảo đã có được những điều kiện thuận lợi cho việc phát triển. Tại đây tôn giáo này đã có được những cơ

cầu chặt chẽ để truyền bá đạo, thu hút tín đồ. Lúc vị giáo chủ còn sinh thời, với một khả năng lãnh đạo và lời cuốn mọi người một cách tài giỏi nhưng Phật-Giáo Hòa-Hảo vẫn chưa bành trướng ra toàn quốc được. Điều này có lẽ một phần là thiếu những phương tiện di chuyển, thứ đến là sự kềm kẹp của chánh-phủ thực dân không muốn cho tôn giáo này lớn mạnh, về giáo lý căn bản là chống lại xâm lăng bảo vệ đất nước qua tư ân.

Vùng ảnh hưởng mạnh nhất của Phật-Giáo Hòa-Hảo là Châu Đốc và Long-Xuyên, kế tiếp là những tỉnh kế cận dọc theo bờ hai con sông Tiền-Giang và Hậu-Giang. Ảnh hưởng của Phật-Giáo Hòa-Hảo giảm dần khi đi về hướng Bắc Việt-Nam tại Trung phần Việt-Nam, Phật-Giáo Hòa-Hảo chỉ có một vị thế lu mờ sau các tôn giáo khác như Phật-Giáo, Công-Giáo và các đoàn thể chính-trị. Trong tương lai, địa bàn hoạt động của tôn giáo này có lẽ cũng chỉ là những tỉnh vùng châu thổ sông Cửu-Long mà thôi, vì Phật-Giáo Hòa-Hảo hiện nay vẫn chưa có được một sự lãnh đạo duy nhất, điều đó làm trở ngại cho sự phát triển thế lực.

Đoạn 2.- Phật-Giáo Hòa-Hảo ảnh hưởng được một đa số quần chúng.

Năm 1946, trong một câu trả lời cho báo Nam Kỳ, Đức Thầy có cho biết là ngài đã kết nạp hơn một triệu tín đồ. Sau đó, với ảnh hưởng của 107 lần chu du thuyết pháp, Giáo Hội cho rằng số tín đồ tăng đến trên hai triệu người hiện nay. Tuy nhiên con số này được xem như là phỏng đoán mà thôi, vì cho đến nay chưa có một tài liệu khoa học xác thực nào chứng minh điều này, nhưng dù không có được một kết quả chính xác, chúng ta vẫn xem con số trên không sai lệch mấy với thực tế.

Theo thống-kê hiện hữu, số tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo đại diện cho một tỉ số 39% trên tổng số dân chúng miền h ậ u giang và 18% trên tổng số dân chúng tại Việt-Nam Cộng-Hòa. Tại một số tỉnh như Châu-Đốc, Long-Xuyên, Sa-Đéc số tín đồ có thể lên đến hơn 80% dân số trong tỉnh. Ngoài số tín đồ hiện hữu, Phật-Giáo Hòa-Hảo còn thu-hút được cảm tình một số đông người ngoại đạo.

Việc thu phục tín đồ của Phật-Giáo Hòa-Hảo suy giảm hiệu quả trong những lần pháp nạn, nhưng nếu có cơ hội Phật Giáo Hòa-Hảo không bỏ qua công việc này. Diễn-hình dưới thời đệ I Cộng-Hòa mọi hoạt-động của tôn-giáo này gần như bị đình chỉ, khi chế-độ bị lật đổ, sự truyền bá tu-tướng được tự do hơn, số tín đồ càng lúc càng tăng. Tại các tỉnh miền Trung, trước kia xem như không có bóng dáng tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo thì ngày nay cũng có được một số người theo đạo mặc dù tương-đối ít. Với sự qui tụ được một số người đồng đạo chấp nhận lý tưởng chung, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã tỏ cho chúng ta thấy đoàn thể này có một uy tín cao.

Phật-Giáo Hòa-Hảo với một giá-trị tinh-thần sẵn có, với một hậu-thuần quần-chúng đông-đảo đã chiếm được một vai trò quan trọng trong xã-hội Việt-Nam. Song song với một uy-tín như vậy, đoàn-thể này còn có một yếu-tố quan-trọng nữa trong việc tạo nên thế lực của mình, đó là đã có được một tổ chức nội bộ chặt chẽ, trong chương kế tiếp chúng tôi sẽ trình bày vấn-đề này.

CHƯƠNG II

CƠ CẤU NỘI BỘ CỦA GIÁO HỘI PHẬT GIÁO HOÀ HẢO

Vì có một tổ chức quy mô với một hậu thuẫn quần chúng đông đảo nên Phật Giáo Hoà-Hảo là một sức mạnh đáng kể trong đời sống quốc-gia. Mặc dầu có sự phân hoá nhưng đoàn thể này vẫn còn giữ được một vị thế quan trọng. Phân tích cơ cấu nội bộ của GIÁO-HỘI Phật Giáo Hoà-Hảo ta phải kể đến những điểm chính là :

- Sức mạng của giáo-hội Phật Giáo Hoà Hảo
- Tổ chức và điều hành giáo-hội Phật-Giáo Hoà Hảo
- Vấn đề nhân sự và tài nguyên vật chất.

TIẾT I

SỨC MẠNG CỦA GIÁO HỘI PHẬT GIÁO HOÀ HẢO

Sức mạng của đoàn thể là nguyên nhân gắn bó đoàn viên với tập thể. Sức mạng cũng là nguyên động lực thúc đẩy mọi người chấp nhận một tổ chức. Ngoài sức mạng tôn giáo cao cả, giáo hội Phật-Giáo Hoà Hảo còn có một sức mạng chính trị biểu lộ qua các hoạt động của đoàn thể này ảnh hưởng quan trọng đến đời sống quốc-gia.

Đoạn 1 : SỨC MẠNG TÔN GIÁO

Sức mạng tôn giáo đã được các tôn giáo coi là cao cả, Phật Giáo Hoà Hảo cũng cùng quan niệm như thế. Nhưng

công việc tìm hiểu và giải thích sứ mạng này quả là điều khó khăn vì sứ mạng tôn giáo chỉ được qui-định một cách rất đại cương trong văn kiện tổ chức giáo hội, do đó có thể giải thích một cách linh động.

Sứ mạng tôn giáo của Phật-Giáo Hoà-Hảo được xem gồm có :

- Tranh đấu cho tự do tôn giáo
- Thực hiện lý tưởng của tôn giáo

Sứ mạng đầu tiên được coi như có tính cách cấp bách vì thực hiện cấp thời mỗi khi có sự vi phạm tự do tôn giáo. Các cuộc tranh đấu của Phật-Giáo Hoà-Hảo từ thời Pháp thuộc đến nay, không ít thì nhiều đều mang nghĩa bảo vệ tự do tôn giáo chống lại sự kỳ thị, áp bức và triệt hạ. Phật-Giáo Hoà-Hảo đã hoàn tất sứ mạng này từ những vụ khủng bố triệt hạ của Cộng-Sản đến sự đàn áp của chính quyền Ngô-Đình-Diệm tôn giáo này tranh đấu khá thành công trong việc bảo vệ sự sinh tồn và tự do tôn-giáo cho mình. Ngày nay, không ai có thể phủ nhận tính cách chánh đáng trước kia của Phật-Giáo Hoà-Hảo trong việc tranh đấu.

Sứ mạng thứ hai được xem có tính cách trường-cửu vì liên tục trong thời gian và không giới hạn trong không gian. Mặc dù hiện nay giáo-hội Phật-Giáo Hoà-Hảo đã bị phân hoá làm nhiều phe nhóm, nhưng tất cả đều nhìn nhận rằng trong việc thực hiện lý tưởng của tôn - giáo, giáo hội phải là một giáo hội thống nhất đây cũng là

một hoài bão từ lâu.

THƯ-VIỆN QUỐC-GIA

Ngoài việc cố gắng đi tìm một sự thống nhất, với sứ mạng trường cửu Phật-Giáo Hoà-Hảo còn có mục đích phục-vụ đạo pháp dân tộc và nhân loại.

Đoạn 2 : SỨ MẠNG CHÍNH-TRỊ

Vấn-đề tìm hiểu và giải thích sứ mạng của tôn giáo thực là một điều tế nhị, đa số các tôn giáo đều cố tình che dấu sứ mạng chính trị của mình. Nhưng dù được che dấu như thế nào đi nữa, sứ mạng chính trị cũng được biểu lộ qua các hoạt động của tín đồ ảnh hưởng đến đời sống quốc-gia.

Trong cuộc đấu tranh hiện tại với Cộng-Sản cũng như khuôn khổ sinh hoạt tôn giáo, giáo hội đã lồng hoạt-động chính trị vào sinh hoạt tôn giáo bằng cách khai triển và tổng hợp ý niệm Đạo pháp với các ý niệm dân tộc và hoà bình. Do đó các ý niệm này đã được chuyển vị một cách tự nhiên từ bình diện tôn giáo sang bình diện chính trị để trở thành sứ mạng tôn giáo được dung hợp với sứ mạng chính trị để biến tình cảm tôn giáo thành sứ mạng chính-trị.

Về phương diện chính trị, người ta có thể coi sứ mạng bảo vệ "Đạo Pháp và dân tộc" là mục tiêu chiến lược vì sứ mạng này đã trở thành lập trường chính trị căn bản và nguyên động lực thúc đẩy mọi hành động đấu tranh. (2)

---

(2) Luận Án Tiến Sĩ Hoàng-Xuân-Hào (trang 115)

Trong lịch sử dân tộc, nguồn gốc của Bửu-Sơn-Kỳ Hương và Phật-Giáo Hoà-Hảo là phong trào Cần Vương theo nhận xét nhiều người. Khi phong trào này tan rã, một số đảng viên chạy trốn vào Nam tiếp tục sứ mạng cao cả núp dưới hình thức tôn giáo cho dễ hoạt động. Điều này đã bị một số học giả phủ nhận và cho rằng Phật-Giáo Hoà-Hảo chỉ là một tổ chức tôn giáo thuần túy mà thôi. Chúng ta nhận thấy thật ra đây không phải là một tổ chức thuần túy tôn giáo, Phật-Giáo Hoà-Hảo cũng như Cao-Đài khai sinh trong hoàn cảnh mất nước và nhằm mục tiêu cứu nước, giáo lý tư tưởng của Phật-Giáo Hoà-Hảo chứng minh cho thấy rõ điều đó.

Với một quá trình tham gia vào công cuộc tranh đấu giành độc lập cho đất nước của Phật-Giáo Hoà-Hảo chúng ta có thể kết-luận rằng giáo-hội Phật-Giáo Hoà-Hảo còn có một sứ mạng tôn giáo.

TIẾT II TỔ CHỨC VÀ ĐIỀU HÀNH GIÁO HỘI PHẬT GIÁO HÒA HẢO

Nếu giáo-hội được coi là một phương tiện để thực hiện sứ mạng của tôn giáo, thì vấn-đề tổ-chức và điều hành giáo hội Phật-Giáo Hoà-Hảo hiện nay phải hữu hiệu để hoàn tất công việc này.

Trong việc nghiên cứu tổ chức và điều-hành một đoàn thể, trước tiên là vấn đề tổ chức cơ cấu và kế đó là vấn đề nhân sự và tài nguyên vật chất.

Đoạn 1 : TÌNH TRẠNG TỔ CHỨC CƠ CẤU
HIỆN NAY.

Từ 1945, với một số tín đồ vĩ đại. Đức Huỳnh-Giáo Chủ đã cho thành lập các cơ cấu trị sự từ trung - ương đến địa phương. Chính Ngài đã giữ nhiệm vụ Chánh hội trưởng cấp trung ương của Đạo để điều hành các cơ sở hạ tầng.

Hiện nay, sau những lần pháp nạn Phật - Giáo Hoà-Hảo đã có tư cách pháp nhân, giáo hội trung ương đã lần hồi phục hoạt các cơ cấu trị sự cũ và thiết - lập thêm các cấp trị sự mới tạo thành một hệ thống chặt chẽ.

Giáo hội được bầu theo nguyên tắc dân chủ từ chi hội lên ấp, xã, quận, tỉnh, trung ương. Mỗi cấp do một ban trị sự đảm nhiệm và số trị sự viên thay đổi theo các cấp.

Hiện nay Giáo-hội Phật-Giáo Hoà-Hảo có :

- 32 ban trị sự tỉnh
- 82 ban trị sự quận
- 476 ban trị sự xã
- 3100 ban trị sự ấp.

Cơ cấu đầu não của giáo-hội Phật-Giáo Hoà-Hảo là ban trị sự trung ương gồm 17 chức sắc cao cấp trong đạo, lãnh nhiệm vụ chỉ đạo cho đoàn thể này.

Đoạn 2 : NHẬN XÉT VỀ TỔ CHỨC CƠ CẤU
PHẬT-GIÁO HOÀ-HẢO

Với một tổ chức chặt chẽ đi từ những đơn vị căn bản của quốc-gia là thôn xã lên đến trung ương, Phật-Giáo Hoà-Hảo hiện nay được xem là một đoàn thể có một cơ cấu khá vững mạnh so với các đoàn thể khác. Chính nhờ vậy, trong những năm gần đây số tín đồ Phật-Giáo Hoà-Hảo có gia tăng nhờ hoạt động hữu hiệu qua một hệ thống có quy củ.

Chúng ta nhận thấy tinh thần dân chủ và bình-đẳng được thể hiện trong tổ chức Phật-Giáo Hoà-Hảo, đó là không thần thánh hoá các chức sắc cao cấp, ít có sự khác biệt giữa một chức sắc cao cấp và cấp hệ thuộc. Đây là một đặc điểm so với các tôn giáo khác. Tuy nhiên với tình trạng hiện nay tổ chức cơ cấu của Phật-Giáo Hoà-Hảo cũng chưa được hoàn hảo lắm để thực hiện sứ mạng của mình. Giáo hội phải luôn cải tiến cơ cấu để hợp tình và hợp cảnh, hợp tình tức là dung hoà được mọi dị liệt trong giáo-hội để tạo sự đoàn kết thực sự, chính vì sự tương tranh quyền hành xảy ra trong tôn giáo này đã đưa đến tình trạng phân hoá trầm trọng hiện nay. Hợp cảnh là phù hợp với trình độ tiến hoá của giáo-hội Phật-Giáo-Hoà-Hảo với hoàn cảnh chính-trị kinh tế và xã-hội của đất nước.

TIẾT III

VẤN ĐỀ NHÂN SỰ VÀ TÀI NGUYÊN VẬT CHẤT

Nhân sự và tài nguyên vật chất là hai vấn-đề quan

trọng nhất của bất cứ một tổ chức nào, vì đoàn thể chỉ hiện hữu nếu có đoàn viên, và tồn tại được nếu có tài nguyên vật chất dùng làm phương tiện hoạt-động. Vì tài nguyên vật chất của giáo hội Phật-Giáo Hoà-Hảo nghèo nàn nên ta khảo sát trong cùng một Tiết với vấn đề nhân sự.

Đoạn 1 : VẤN ĐỀ NHÂN SỰ

Sau cuộc cách mạng 1.11.1963, đoàn thể Phật- Giáo Hoà-Hảo đã củng cố và thiết lập lại hàng ngũ. Ban trị sự các cấp được sửa đổi và bổ xung nhân sự đầy đủ hầu hoạt động hữu hiệu. Điển hình, chúng ta tìm hiểu qua về ban trị sự trung ương, việc tổ chức nhân sự ban trị sự trung-ương gồm :

- Hội-Trưởng
- Đệ I Phó Hội-Trưởng
- Đệ II Phó Hội-Trưởng
- 3 cố vấn
- Chánh thư ký
- Đệ I Phó thư ký
- Đệ II Phó thư ký
- Thủ Bồn
- Phó Thủ Bồn
- Hai kiểm soát
- Trưởng Ban Phổ Thông giáo lý
- Trưởng Ban Xã-Hội
- Trưởng Ban tổ chức
- Trưởng Ban liên lạc

Ngoài ra Ban trị sự trung ương còn có các vị phụ tá tiếp tay trong việc điều hành. Các nhân viên trong ban trị sự này được tiến cử qua nguyên tắc dân chủ là bầu cử Giáo hội thành lập một ban Tư vấn để có sự hợp tác của các nhân sĩ trong Đạo. để tăng tiến việc truyền bá tư - tưởng trong dân chúng, một tiểu ban phát hành sách giảng thi văn giáo lý lệ thuộc ban Phổ thông giáo lý trung ương.

Số trị sự viên các cấp hiện nay là 36.560 người chưa kể hàng trăm giảng viên và 10.000 giảng sinh được đào tạo tại 21 trung tâm tu học. Giáo hội còn tổ chức các ban quản trị các tự viện và ban quản trị các đạo giảng đường mỗi ban gồm 13 người.

Tổng cộng nhân viên các ngành của giáo hội Phật-Giáo Hoà-Hảo là 55.509 người. Các nhân viên này làm việc hoàn toàn hy sinh với tính cách tu sĩ tại gia không được cung cấp lương bổng và không thu nhận tài trợ của ai hết . Riêng số tín đồ Phật-Giáo Hoà-Hảo vì không có một tài-liệu chính xác nào xác nhận một con số đúng với thực tế nên người ta không rõ là bao nhiêu. Theo sự phỏng đoán thì số tín đồ hiện nay lên đến trên hai triệu người ở rải rác mỗi tỉnh và đông đảo nhất là các tỉnh miền Tây Nam Việt-Nam.

Đoạn 2 : VẤN ĐỀ TÀI NGUYÊN VẬT CHẤT

Tài nguyên vật chất của giáo hội Phật-Giáo Hoà-Hảo là khối tài sản thuộc quyền sở hữu hay quyền hưởng dụng của giáo hội. Về động sản chúng ta chỉ xét các phương tiện

tài chánh. Về bất động sản gồm các cơ sở phụng tự và các cơ sở văn hoá xã-hội.

A.- CÁC PHƯƠNG TIỆN TÀI CHÁNH CỦA GIÁO HỘI PHẬT-GIÁO HOÀ-HẢO.

Phật-Giáo Hoà-Hảo tương đối yếu kém về phương-diện tài chánh. Giáo-hội chỉ trông đợi vào sự đóng góp của tín đồ. Đôi khi một vài nhân vật hay đoàn thể chính trị cũng ủng hộ tài chánh cho giáo-hội để tìm kiếm hậu thuẫn.

Mặc dù theo nguyên tắc thế tục, quốc-gia không giúp đỡ tài-chánh cho mục đích xây dựng cơ sở tôn - giáo, nhưng trong thực tế chánh quyền đôi khi đã trợ cấp ngân khoản để các đoàn thể tôn giáo sửa sang nơi thờ phượng hay xây dựng những cơ sở văn hoá xã-hội. Phương tiện tài chánh kém là một trở lực cho Phật-Giáo Hoà-Hảo trong việc thực hiện các chương-trình y-tế, xã - hội giáo dục. Giáo hội cố tránh nhờ vả chánh quyền để khỏi bị lệ thuộc, và ngoài ra không đứng lên làm kinh - tài vì trái với sứ mạng của tôn giáo.

B.- CƠ SỞ PHỤNG TỰ .

Cơ sở phụng tự là nơi tín đồ thực hành tín - ngưỡng. Tại các tỉnh miền Tây, các cơ sở phụng tự được thiết lập tương đối đầy đủ gồm các Tu viện, độc giảng đường, hội quán trụ sở..... Phần lớn các cơ sở này không kiến trúc quy mô và được hợp thức hoá thành tài - sản giáo hội. Hiện nay Giáo-hội Phật-Giáo Hoà-Hảo có được :

- 213 Tu viện
- 468 Đốc giảng đường
- 452 Hội quán
- 2876 Trụ sở.

Các cơ sở phụng tự đã được giáo-hội cố gắng xây dựng thêm lên để đủ thỏa mãn nhu cầu của tín đồ.

C.- CÁC CƠ SỞ VĂN-HOÁ XÃ-HỘI.

Ý thức được tầm quan trọng của các hoạt - động giáo dục và xã-hội, Giáo-hội Phật-Giáo Hoà-Hảo đã bắt tay vào việc thiết lập các cơ sở này. Hiện nay, một hệ thống giáo dục được giáo hội thiết lập từ trung-ương đến Đại-học, ngoài chương-trình học tập do Bộ giáo dục ấn-định , hàng tuần sẽ có một số giờ giảng về giáo lý Phật - Giáo Hoà-Hảo.

Viện Đại-học Hoà-Hảo đã được thành lập trong chiều hướng phát huy các cơ sở giáo dục của tôn giáo này, đến nay viện đại học này đã qui tụ một số sinh viên đông đảo không phân biệt tín ngưỡng, khuynh hướng chính-trị.

Mặc dù phương tiện bị hạn chế, giáo hội luôn thực hiện các công cuộc cứu tế xã-hội. Tôn giáo này đã thiết-lập các trung tâm xã-hội với những tín đồ t ì n h nguyện hy sinh phục vụ hầu giúp đỡ những thành phần nghèo khó qua các công tác y-tế, cứu trợ.

Đoạn 3 : NHẬN XÉT VỀ VẤN ĐỀ NHÂN SỰ VÀ
TÀI NGUYÊN VẬT CHẤT.

Nhận xét đầu tiên là trong quá khứ cũng như hiện tại, Phật-Giáo Hoà-Hảo đã và đang thiếu thốn những phương tiện vật chất để phát huy tôn giáo. Nhất là trong thời đại tân tiến và giữa một xã-hội đang đà đi xuống vì ảnh hưởng chiến tranh, các phương tiện lại càng trở nên cần-thiết vì ngày nay tôn giáo nào cũng tích cực dẫn thân vào các công tác văn hoá xã-hội hầu đem lại lợi ích cho con người. Do đó với một số cơ sở phụng tự và một số cơ sở văn hoá hiện nay của tôn giáo này đã không thể nào thỏa mãn nhu cầu tín ngưỡng và xã-hội của một số tín đồ trên hai triệu người. Ý thức được sự yếu kém này, Phật-Giáo Hoà-Hảo hiện nay đang nỗ lực phát triển các cơ sở trên toàn quốc.

Nhận xét thứ hai là tình trạng phân hoá hiện nay là trở lực lớn cho việc tạo lập các cơ sở của giáo hội vì mọi nỗ lực không theo một đường hướng chung. Tất cả tài nguyên vật chất là phương tiện để cấu tạo thực lực, nếu những phương tiện này nghèo nàn tất nhiên đã giới hạn phần nào sự bành trướng ảnh hưởng của đoàn thể.

x

x

x

Sau khi phân tích uy-tín xã-hội và cơ-cấu nội bộ của Giáo-Hội Phật-Giáo Hòa-Hảo, ta phải thành-thật nhận định rằng thực-lực của Phật-Giáo Hòa-Hảo đã có gia tăng phần nào so với các năm trước kia mặc dù có phân hóa.

- Về yếu tố uy-tín xã-hội, hoàn-cảnh hiện nay đã khác hẳn. Phật-Giáo Hòa-Hảo ngày nay không còn là lối thoát duy nhất cho các lực lượng đối lập chính quyền vì các định chế dân-chủ đã được xây dựng và sinh-hoạt chính-trị đã ổn định. Có lẽ ý thức được thực trạng này nên Phật-Giáo Hòa-Hảo đã chuyển hướng sang chiến thuật đấu-tranh chính-trị hợp-pháp qua việc vận-động đưa người vào tòa nhà lập-pháp cũng như tham-gia vào chánh-quyền.

- Về yếu-tố cơ-cấu nội bộ, sự phân hóa nội bộ đã mất đi ý nghĩa thống nhất nguyên thủy của Giáo-Hội. Sự biến đổi thực-lực của Giáo-Hội từ chỗ suy yếu sang chỗ khá mạnh qua việc thay đổi chiến-thuật đấu tranh. Thay vì quyết định chấp đối bất hợp pháp, ngày nay Giáo-Hội thường lựa chọn thời cơ đấu tranh trong khuôn khổ càng hợp-pháp càng tốt.

Chiến-thuật chính-trị ấy được thể hiện trong diễn trình tham-gia chính-trị mà chúng ta sẽ phân tích trong phần II.

PHẦN THỨ HAI

**PHẬT GIÁO HÒA HẢO
VỚI SINH-HOẠT CHÍNH-TRỊ**

Theo giòng lịch sử, Phật-giáo Hòa-Hảo đã sử dụng thế lực, một tích sản quý giá vào việc tham gia chính trị. Với tư cách một đoàn thể áp lực, PGHH đã tham dự vào diễn tiến các quyết-định chính trị của quốc gia.

Tại một quốc gia mới dành độc lập như Việt-Nam, các đảng phái cổ truyền tương đối yếu kém với những thực lực rời rạc, với hoàn cảnh đó, chỉ các đoàn thể tôn giáo mới có thể đóng vai trò quan trọng trong những cuộc tranh chấp chính trị. Từ thuở mới thành lập PGHH ngoài sứ mạng phục vụ con người về mặt tinh thần, tôn giáo này còn mang một sứ mạng cứu nước nên đã trực tiếp tham gia chính trị từ thời Pháp thuộc đến ngày nay. Công cuộc tham gia chính trị chỉ khác nhau qua cách sử dụng kỹ thuật từ hoạt động tranh đấu mạnh bạo bất hợp pháp sang hoạt động hợp pháp, hợp thời.

Phần này nhằm mô tả các kỹ thuật tham gia chính trị của PGHH và mối tương quan giữa PGHH với các lực lượng khác. Ngoài ra chúng tôi còn nêu lên vấn đề đó là những yếu tố làm suy yếu thế lực của PGHH trong sinh hoạt chính trị. Các điều vừa nêu trên được trình bày trong những chương sau đây :

- Chương I. Những kỹ thuật tham gia chính trị
- Chương 2. Tương quan giữa PGHH và những lực lượng chính trị
- Chương 3. Những yếu tố làm suy yếu thế lực PGHH

CHƯƠNG I

NHỮNG KỸ THUẬT

THAM GIA CHÍNH TRỊ

Là một đoàn thể có tổ chức khá chặt chẽ, PGHH trong việc tham gia sinh hoạt chính trị luôn luôn theo những kỹ thuật do cấp trên hoạch định. Đoàn thể này ít khi nào có những hành động bất ngờ không dự tính trước, vì thế những phản ứng của giáo hội PGHH đều gây nên một ảnh hưởng không nhỏ buộc chính quyền phải lưu ý đến. Những kỹ thuật tham gia chính trị của Phật-Giáo Hòa-Hảo thường là những hành động ôn hòa để bày tỏ thái độ, nhưng cũng có thể đi đến hành động mạnh mẽ để phản đối kể cả việc sử dụng vũ lực.

TIẾT I

KỸ THUẬT HÀNH ĐỘNG ÔN HÒA

Những kỹ thuật được gọi là ôn hòa về việc vận dụng chúng để thỏa mãn yêu sách của đoàn thể áp lực không có hậu quả gây xáo trộn trật tự chung. Muốn cho lập trường của mình được chấp thuận bằng đường lối ôn hòa, các lãnh tụ Phật-Giáo Hòa-Hảo một mặt tạo công luận thuận lợi nhằm gây áp lực với chính quyền bằng các kỹ thuật thông tin tuyên truyền, mặt khác can thiệp trong các cuộc tuyển cử.

Đoạn 1.- THUYẾT PHÁP VÀ TUYÊN TRUYỀN RI TAI

Kỹ thuật vận động công luận rất cần thiết trong việc

thuyết phục trực tiếp quần chúng, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã tìm mọi hội để tụ tập đông đảo tín đồ trong mọi cuộc đấu tranh bằng các cuộc thuyết pháp, khai kinh, các buổi nghi lễ tôn giáo.. để dịp này thực hiện các kỹ thuật ấy. Hai kỹ thuật thuyết phục trực tiếp thông dụng của Phật-Giáo Hòa-Hảo hiện nay là thuyết pháp và tuyên truyền rĩ tai.

A.- Thuyết-pháp.

Thuyết pháp có nghĩa là thuyết giảng về giáo lý hay gọi nôm na là giảng đạo, vì là hoạt động truyền đạo nên đây là phương tiện bất khả xâm phạm để xáo động quần chúng. Người ta thường nhìn số tín đồ tham dự các buổi thuyết pháp để nhận định hiệu lực các bài giảng, những buổi thuyết pháp được xem là thành công và lôi cuốn tín đồ thường là những buổi thuyết pháp của các chức sắc cao cấp và có tiếng tăm. Ngoài ra đôi khi các bài thuyết pháp phảng phất ít nhiều màu sắc chính trị, đây là điểm đặc biệt của các tôn giáo có chủ trương nhập thế. Phật-Giáo Hòa-Hảo là một tôn giáo nhập thế vì thế các bài giảng đã mang ít nhiều màu sắc chính trị;

B.- Tuyên truyền rĩ tai

Đó là những câu chuyện được loan truyền kín đáo từ người này sang người khác và lan rộng ra. Kỹ thuật này không đòi hỏi tài chánh, nhưng đòi hỏi sự dễ tin của người nghe và số lượng càng đông càng tốt. Kỹ thuật này tỏ ra hữu hiệu đối với trình độ dân trí thấp kém, hơn nữa việc tin tưởng vào các cấp lãnh đạo làm cho tín đồ dễ tin vào những lời đồn đại. Kỹ thuật trên được xem là đặc dụng đối với Giáo

Hội có một phương tiện tài chánh eo hẹp và tình trạng yếu kém những phương tiện thông tin công khai hợp pháp.

Nội dung tin đồn không cần hoàn toàn hợp lý và đúng sự thật nhưng điều kiện cần thiết là phải hợp với trình độ đối tượng tuyên truyền. Mục đích của kỹ thuật này nhằm làm suy yếu uy tín đối phương và gây niềm tin vào lẽ tất thắng của Giáo Hội. Trong thực tế, những tin đồn liên quan đến sự xuất hiện của thần thánh sự linh hiển của một vài sự vật đã làm chính quyền khốn đốn, càng ngăn chặn thì quần chúng lại càng tin tưởng hơn.

Hiện nay, mặc dù kỹ thuật tuyên truyền rĩ tai vẫn là phương sách đặc dụng, nhưng giáo hội đã có những phương tiện thông tin hợp pháp và tuyên truyền công khai, nhất là chú ý đến việc phát hành các ấn loát phẩm. Những kỹ thuật mới này dễ dàng và mau chóng đi sâu vào quần đại quần chúng.

Đoạn 2.- CAN THIỆP TRONG CÁC CUỘC TUYẾN CỬ.

Chủ trương đúng với giáo lý căn bản, đường lối tham gia sinh hoạt chính trị của Phật-Giáo Hòa-Hảo tự bản chất là ôn hòa. Vì thích đường lối ôn hòa, nên Phật-Giáo Hòa-Hảo đã tích cực tham gia các cuộc bầu cử dân chủ. Mặc dù với tư cách là một đoàn thể áp lực không chánh thức đưa người ra ứng cử, Giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo vẫn can thiệp trong các cuộc tuyển cử từ bầu cử Hội đồng Đô, Tỉnh, Thị đến các cuộc bầu cử quốc-hội lập hiến và lập pháp.

Trong vùng ảnh hưởng của Phật-Giáo Hòa-Hảo, với những cuộc bầu cử dân chủ đoàn thể này đã thu đạt những kết quả khả

quan nhờ sự quyết tâm đoàn kết và lập trường vững vàng của tín đồ.

A.- Đối với các cuộc bầu cử Hội đồng tỉnh

Tại phần lớn các tỉnh miền Tây, số ứng viên thắng cử gốc là tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo tối thiểu là khoảng 2 người cho mỗi tỉnh. Riêng tại một số tỉnh mà ảnh hưởng của tôn giáo này mạnh, tỉ lệ thắng lợi đạt được có thể lên đến 50% trong số ứng viên thắng cử. Trong tổng số nghị viên Hội đồng tỉnh toàn quốc, số nghị viên gốc Hòa-Hảo chiếm một tỉ lệ cao hơn các tôn giáo khác.

B.- Đối với các cuộc bầu cử Quốc-hội lập pháp.

Số dân biểu thắng cử gốc là tín đồ Phật-Giáo Hòa hảo chiếm một con số lớn so với các dân biểu có hậu thuẫn là các đoàn thể chính trị hay một số tôn giáo khác. Tại các tỉnh miền Tây Nam VN, hầu hết tỉnh nào cũng có một dân biểu là tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo. Thông thường các cuộc bầu cử dân biểu quốc hội rất quan trọng đối với các tín đồ Phật-Giáo Hòa Hảo hơn là các cuộc bầu cử khác.

Tại Thượng-Viện, trong số các Nghị-sĩ cũng có sự hiện diện của một số tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo. Các liên danh tranh cử không ít thì nhiều đều có sự hiện diện của ứng viên gốc tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo, hầu chiến được số phiếu vĩ đại này. Một Nghị-sĩ có tiếng tăm trên chính trường hiện nay là Ông Lê-Phước-Sang là một tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo.

Với địa bàn hoạt động chỉ có ảnh hưởng rõ rệt và mạnh

mở tại các tỉnh vùng IV, nên sự thắng cử của các ứng cử viên được sự ủng hộ của Phật-Giáo Hòa-Hảo không thấy xuất hiện ở quân khu I và II cũng như tương đối ít tại quân khu III, điều này cho thấy đã có một hiện tượng là việc chia khu vực ảnh hưởng của các tôn giáo trong các cuộc bầu cử.

Trong việc can thiệp vào các cuộc bầu cử, giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo đã vận dụng mọi kỹ thuật tuyên truyền hầu vận động cho các ứng viên là tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo.

Trong diễn trình can thiệp vào chánh trường, Phật-Giáo Hòa-Hảo đôi lúc không dừng lại ở ngưỡng cửa của ôn hòa vì họ đã áp dụng kỹ thuật hành động mạnh.

TIẾT II NHỮNG KỸ THUẬT HÀNH ĐỘNG MẠNH

Những kỹ thuật hành động ôn hòa được phân tích ở trên chỉ là một phần toàn bộ chiến thuật đấu tranh của các đoàn thể áp lực. Trong trường hợp không đạt được mục tiêu yêu sách đoàn thể mới chuyển từ ôn hòa sang mạnh bạo nhằm lay chuyển ý chí của chánh quyền. Những kỹ thuật hành động mạnh gồm có các hành động phản đối và các hành động công khai chống đối chính quyền bằng võ lực.

Đoạn 1.- NHỮNG HÀNH ĐỘNG PHẢN ĐỐI

A/ Thị uy hăm dọa

Mở đầu cho những biện pháp mạnh là phô trương thế lực làm cho đối phương sợ hãi để rồi chịu nhượng bộ trước những yêu sách của giáo hội. Đối tượng thị uy hăm dọa tùy theo bản

chất của cuộc tranh đấu và hoàn cảnh. Sự thị uy hăm dọa thường được biểu lộ dưới hai hình thức :

- Những lời tuyên bố và hiệu triệu nhằm hoặc chứng tỏ sức mạnh của đoàn thể hoặc kêu gọi lòng căm phẫn và chiến đấu tính của đoàn viên, để biến tình cảm thành một sức mạnh vật chất có hiệu lực thúc đẩy chính quyền phải nhượng bộ.

- Nếu hình thức thứ nhất không có kết quả, giáo hội sẽ chuyển sang hình thức thứ hai là biểu dương lực lượng bằng các cuộc xuống đường, biểu tình.

Phật-Giáo Hòa-Hảo đã chứng tỏ sự thị uy và hăm dọa của mình qua lịch sử đấu tranh, rõ rệt nhất là vào thời Đệ I Cộng-Hòa. Tuy-nhiên, sự hăm dọa nhiều khi trở thành quá đáng không tương xứng với thực lực của đoàn thể, khiến công luận nhìn bằng cặp mắt nghi ngờ và chánh quyền thêm cứng rắn. Điều này Phật giáo đã gặp phải trong những cuộc đấu tranh vừa qua.

B/ Hành động trực tiếp

Nếu thị uy và hăm dọa không mang lại kết quả mong muốn. Các lãnh tụ tranh đấu có thể áp dụng một trong những hành động phản đối trực tiếp như : bãi khóa, đình công, tuyệt thực, cản trở lưu thông... Trong thực tế, chúng ta khó ấn định ranh giới giữa biểu tình và các hành động phản đối trực tiếp vì chúng xảy ra cùng một lúc và đều gây áp lực mạnh mẽ đối với chánh quyền.

Các hành động phản đối trực tiếp nhằm gây xáo trộn

cuộc sinh hoạt của dân chúng, đưa đến những bất trắc cho giới hữu trách. Các hành động phản đối này thường dễ lung lạc ý chí của nhà cầm quyền.

Phật-Giáo Hòa Hảo có một tổ chức tương đối khá chắc chắn, vì thế khi bất buộc phải áp dụng biện pháp mạnh, đoàn thể này ít khi bị sự trà trộn phá rối của những phần tử ngoại cuộc.

Đoạn 2.- CÔNG KHAI CHỐNG ĐỐI CHÍNH QUYỀN

BẰNG VỎ LỰC

Đây là phương cách sau cùng, khi tình thế chính mù và không có phương cách nào giải quyết được nữa, trong khi quyền lợi của đoàn thể bị đe dọa lớn lao và tổ chức có thể đi đến tan rã vì áp lực của chính quyền. Biện pháp này Phật-Giáo Hòa Hảo đã áp dụng trong giao đoạn tranh đấu chống chế độ độc tài khi hành động như vậy, đoàn thể tôn giáo này muốn biểu lộ cho dư luận trong và ngoài nước thấy ý chí sinh tồn bất khuất và sự mạng bảo vệ tôn giáo của mình.

Nhưng chúng ta nhận thấy, trong cuộc đấu tranh của Phật-Giáo Hòa-Hảo việc sử dụng bạo lực có thể là một trong những nguyên nhân thất bại, vì khi hành động như vậy gây xáo trộn cho đời sống dân chúng, những nạn nhân vô tội, kẻ khách quan sẽ trở nên ác cảm với phong trào và trong lâu dài sẽ đi đến thất bại.

Một đoàn thể khi tham gia sinh hoạt chính trị, sẽ gặp những áp lực về phía chính quyền đưa đến hay từ các đoàn thể khác. Từ đó phát sinh ra những vấn đề giải quyết, trong đó kết tiếp chúng ta sẽ tìm hiểu những tương quan giữa PGHH và những lực lượng chính trị.

CHƯƠNG II

TƯỜNG QUAN GIỮA PHẬT GIÁO HÒA HẢO VÀ NHỮNG LỰC LƯỢNG CHÍNH TRỊ

Trong sinh hoạt chính trị của một quốc gia, những tác động hỗ tương liên tục giữa các lực lượng chính trị không xảy ra. Nếu các hoạt động chính trị của Phật-Giáo Hòa-Hảo đã tạo ra nhiều biến cố thì vấn đề đặt ra là các lực lượng khác sẽ phản ứng ra sao trước những hoạt động ấy? Trong chương này chúng ta sẽ xét phản ứng của chánh quyền và của các lực lượng chính trị bên ngoài.

TIẾT I

PHẬT GIÁO HÒA HẢO VÀ CÁC CHÍNH QUYỀN VNCH

Xét lịch sử chính trị thế giới, chúng ta nhận thấy chánh quyền luôn luôn là trung tâm chịu áp lực của các đoàn thể chính trị. Riêng tại Việt-Nam, chánh quyền đã trở nên một yếu tố tác động sinh hoạt chính trị. Đối với Phật-Giáo Hòa Hảo, Đệ I Cộng-Hòa và Đệ II Cộng-Hòa mỗi thời có thái độ khác nhau.

Đoạn I.- PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO VÀ ĐỆ I CỘNG-HÒA

Dưới thời Đệ I Cộng-Hòa, Phật-Giáo Hòa-Hảo xem như lâm vào tình trạng pháp nạn. Chánh quyền vì muốn đi tới độc-tài nên đã cố tình triệt hạ các lực lượng chính trị trong nước, Phật-Giáo Hòa-Hảo được xem là một đối thủ nguy hiểm cho chế độ nên ngay từ những ngày đầu chấp chánh, chánh quyền Đệ I Cộng-Hòa đã thẳng tay đàn áp.

A/ Sự đàn áp của chính quyền

Sau hiệp định Genève 1954, Tổng Thống Ngô-Đình Diệm thay vì dùng giải pháp chính trị và tâm lý để ổn định tình thế kêu gọi sự hợp tác của các lực lượng chính trị hợp thức hóa những đơn vị võ trang các lực lượng này sát nhập quân lực VNCH dùng đó để chống lại Cộng-Sản. Trái lại, với chủ trương độc tài chính quyền đã dùng quân đội để đàn áp và tiêu diệt những lực lượng khác trong đó có Phật-Giáo Hòa Hảo Để che đậy việc đàn áp, chính quyền Đệ I Cộng-Hòa luôn luôn dụng mọi phương tiện thông tin tuyên truyền tạo công luận thuận lợi cho việc thực hiện đường lối giải quyết của mình, đồng thời xuyên tạc để triệt hạ uy tín Phật-Giáo Hòa-Hảo. Mọi hành động đấu tranh phản đối chính phủ bị đàn áp thẳng tay.

Khi phong trào võ trang của Phật-Giáo Hòa-Hảo sau cái chết của tướng Lê-Quang-Vinh tức Ba Cụt, chính quyền xua y sang tiêu diệt các cơ cấu điều khiển của giáo hội Phật Giáo Hòa-Hảo. Các tự viện, hội quán đều bị tịch thu, tài sản của giáo hội cũng bị cưỡng đoạt. Công cuộc truyền bá giáo lý bị bóp nghẹt không hoạt động được nữa. Ngoài ra, chính quyền Ngô Đình-Diệm còn muốn tiêu diệt các chức sắc cao cấp của đạo, một số các người này đã bị bắt cóc và thủ tiêu. Tinh thần của tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo luôn luôn bị khủng bố. Một âm mưu u ly gián cũng được đưa ra nhằm mục đích chia rẽ đoàn thể tôn giáo này.

Trước bối cảnh lịch sử khốn đốn đó, các cấp lãnh đạo Phật-Giáo Hòa-Hảo đành ra lệnh đình chỉ mọi hình thức hoạt động công khai.

B/ Cuộc chống đối bằng võ lực của Phật-Giáo Hòa Hảo

Trước sự đàn áp của chánh quyền, sau những hành-động phản đối nhưng vô hiệu, giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo phải buộc lòng dùng đến biện pháp sau cùng là công khai chống đối bằng võ lực.

Lực lượng võ trang của Phật-Giáo Hòa-Hảo trang bị tuy cũng hùng hậu, nhưng không thống nhất sự chỉ huy và chia làm 4 nhóm :

I- Lực lượng Trần-Văn-Soái tức Nam Lửa

Bản doanh đặt tại Cái Vồn (Vĩnh-Long). Vợ Ông là Lê-Thị-Gấm cũng là một nữ tướng có một đội nữ binh khá hùng hậu. Vợ chồng Ông Soái chiếm vùng Cần-Thơ, Vĩnh-Long, SaĐéc

II- Lực lượng Lâm-Thành-Nguyên tức Hai Ngoán

Bản doanh đặt tại Cái Dầu thuộc tỉnh ChâuĐốc. Lực lượng này hoạt động mạnh tại hai tỉnh Long-Xuyên và ChâuĐốc

III.- Lực lượng Lê-Quang-Vinh tức Ba Cụt

Bản doanh đặt tại Thốt-Nốt tỉnh Long Xuyên, kiểm soát vùng Rạch-Giá và Long-Xuyên. Tướng Lê-Quang-Liêm được coi là một người có tài trận mạc.

IV.- Lực lượng Nguyễn-Giác-Ngộ

Bản doanh đặt tại Chợ Mới (Long-Xuyên) và đóng quân rải rác một vài nơi trong tỉnh này.

Tất cả bốn lực lượng trên có một số quân k h o ả ng 30.000 người. Thực ra con số này không chính xác, vì quân-đội Hòa-Hảo khi là lính, khi là dân khó có thể kiểm soát nổi

Chánh quyền Ngô-đình-Diệm đã mở liên tiếp những cuộc hành quân tấn công nơi trú quân của lực lượng võ trang Phật-giáo Hòa-Hảo. Những chiến dịch càn quét này có tên là Đinh-Tiên-Hoàng 1, Đinh-Tiên-Hoàng 2 và Nguyễn-Huệ (3). Lực lượng võ trang của Phật-Giáo Hòa-Hảo tan rã sau mấy tháng cầm cự. Tướng Trần-văn-Soái, Lâm-thành-Nguyên và Nguyễn-Giác-Ngộ lần lượt ra quy thuận. Riêng tướng Lê-quang-Vinh không ra hàng vẫn tiếp tục chiến đấu, nhưng sau cũng bị bắt và lên máy chém tại Cần-Thơ ngày 13-7-1956.

Trong những trận đánh giữa đôi bên quân đội chánh phủ đã bị thiệt hại khá nặng nề vì quân đội Hòa-Hảo chiến đấu rất can đảm. Sở dĩ cuộc nổi dậy này bị dẹp tan trong vòng không đầy một năm vì các lực lượng võ trang không phối hợp với nhau có sự tranh dành quyền hành cộng với sự phá hoại của Pháp và Cộng-Sản nên đi đến tan rã dễ dàng. Cuộc tranh đấu chống lại chế độ độc tài dưới thời Đệ I Cộng-Hòa tuy thất bại, nhưng đã nói lên ý chí bất khuất của đoàn thể Phật-Giáo Hòa-Hảo.

Đoạn 2.- PHẬT GIÁO HÒA-HẢO VÀ ĐỆ II CỘNG-HÒA

A/ Phật-Giáo Hòa-Hảo và những ưu đãi của nền Đệ II Cộng-Hòa

Sau khi chế độ Ngô-Đình-Diệm bị lật đổ, Phật-Giáo Hòa-Hảo được phép hoạt động công khai và tổ chức này được hợp thức hóa.

Việc hợp thức hóa khởi đầu bằng "Bản điều lệ" ngày 19.12.63 thành lập giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo, hợp thức bởi Nghị-định số 112/BNV/KS ngày 5.2.1964 của Bộ Nội-Vụ. Sau đó

giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo được công nhận có tư cách pháp nhân, thoát khỏi sự chi phối của Dự số IO đối với các hiệp-hội. Bản điều lệ đổi thành bản "hiến chương" ngày 6.12.64 và được công nhận bởi sắc luật số 002/65 ngày 12.7.1965 (4) Hiến chương này được áp dụng đến ngày nay.

Chánh quyền Đệ II Cộng-hòa với chủ trương tương đối dân chủ đã dành mọi dễ dàng cho việc truyền bá đạo lý, tôn trọng tự do tín ngưỡng người dân. Giáo-hội Phật-Giáo Hòa Hảo đã được giúp đỡ phương tiện để củng cố lại các cơ sở phụng tự. Chánh quyền cũng trợ cấp ngân khoản cho giáo hội trong các công tác văn hóa xã hội. Với những yếu tố thuận lợi này, hiện nay Phật-Giáo Hòa-Hảo đang cố gắng phát triển về mọi mặt.

B/ Cuộc tranh đấu đòi thỏa mãn những nguyện vọng của Phật-Giáo Hòa-Hảo hiện nay.

Trong khoảng thời gian gần đây, một biến cố xảy đến đặt ra một vấn đề cần giải quyết giữa chánh quyền và giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo. Đó là giáo hội trung ương của cụ Lương-Trọng-Tường đưa ra một số nguyện vọng yêu cầu chính quyền thỏa mãn, những nguyện vọng ấy tóm tắt như sau :

- I/ Công nhận ngày 18-5 là quốc lễ
- II/ Lập Nha tuyên úy Phật-Giáo Hòa-Hảo
- III/ Cho phép thành lập Tổng đoàn Bảo An Phật-Giáo Hòa-Hảo
- IV/ Bổ nhiệm các sĩ quan Hòa-Hảo vào các chức vụ Tỉnh trưởng và Quận-Trưởng tại các vùng Phật Giáo Hòa-Hảo
- V/ Cầu xét việc hoãn dịch cho các trị sự viên Phật

Giáo Hòa-Hảo

VI/ Công nhận giáo hội Lương-trọng-Tường là giáo hội trung ương duy nhất

VII/ Điều tra những vụ mưu sát các viên chức Phật-Giáo Hòa-Hảo

Để giải quyết chánh quyền đề cử những phái đoàn gồm những viên chức cao cấp đến thương thuyết với giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo nhưng đến nay nội vụ vẫn chưa giải quyết xong. Giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo đang tiếp tục bước sang giai đoạn tranh đấu mới, điển hình là vụ chặt tay tập thể để phản đối.

Sau đây chúng ta thử nhận xét về các nguyện vọng mà giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo tranh đấu đòi thỏa mãn hiện nay.

- Việc đòi công nhận ngày 18-5 làm quốc lễ. Điều này chúng tôi nhận thấy chánh quyền có thể đồng ý vì Phật-Giáo Hòa-Hảo với một số tín đồ vĩ đại đang có một vị thế quan trọng trong hàng ngũ các tôn giáo tại VN.

- Vấn đề thành lập Nha tuyên úy Phật-Giáo Hòa-Hảo chúng tôi thiết nghĩ chánh quyền cũng có thể chấp nhận. Số tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo, theo chúng tôi điều này chánh quyền không thể chấp nhận vì với tình trạng chiến tranh hiện nay chánh quyền không muốn có những lực lượng võ trang mà không kiểm soát được.

- Việc đòi bổ nhiệm các sĩ quan Hòa-Hảo vào các chức vụ Tỉnh-Trưởng, Quận Trưởng khó có thể được chấp nhận nếu suy rộng ra thì việc này vi hiến.

- Vấn đề hoãn dịch các trị sự viên, chính quyền nên nghiên cứu xét rộng rãi và chấp thuận vài điểm.

- Vấn đề công nhận giáo hội Lương-trọng Tường là giáo hội duy nhất, chính quyền không thể chấp nhận can thiệp vào việc nội bộ của đoàn thể này.

- Việc điều tra các vụ mưu sát viên chức Phật-Giáo Hòa-Hảo, đây là bốn phạm mà đương nhiên chính quyền phải lo

Chúng ta hy vọng trong tương lai vấn đề trên sẽ được chính quyền và giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo giải quyết ổn thỏa để tránh một cuộc tranh chấp quyết liệt, mạnh bạo hơn.

Ngoài tương quan với chánh quyền, Phật-Giáo Hòa Hảo còn có những tương quan khác với những lực lượng và hệ thống chính trị ngoài chánh quyền.

TIẾT II.

PHẬT GIÁO HÒA HẢO VÀ NHỮNG LỰC LƯỢNG NGOÀI CHÍNH QUYỀN

Với một cuộc chiến day đặng tại VN, xã hội chúng ta đã bị phân hóa trầm trọng khiến cho sinh hoạt chính trị đi đến chỗ phức tạp. Trong tiết này, chúng ta sẽ tìm hiểu những hành động hỗ tương của Phật-Giáo Hòa-Hảo và các lực lượng bên ngoài chánh quyền.

Đoạn 1.- PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO VÀ TÔN GIÁO KHÁC

A- Phật giáo Hòa-Hảo và Cao-Đài

Hai tôn giáo này có đặc điểm giống nhau là khai sinh gần đây và đều là những tôn giáo chính trị. Quá trình sinh hoạt của hai tôn giáo này tương tự nhau. Các vị giáo chủ của hai tôn giáo này có cùng lý tưởng và đường hướng hành-

động, khi còn sinh thời Đức Huỳnh Giáo-Chủ đã có đến Tây Ninh để kết chắc tình thân hữu giữa hai tôn giáo. Ngày nay, trong xã hội Việt-Nam Phật-Giáo Hòa-Hảo và Cao-Đài là hai tôn giáo rất thân thiện.

B/ Phật-Giáo Hòa-Hảo và Phật-Giáo

Phật-Giáo Hòa-Hảo bắt nguồn từ Phật-giáo, có thể nói đây là Phật-giáo canh tân và nhập thế. Phật-giáo Hòa-hảo có tính cách bổ xung cho đạo Phật tôn giáo này phát triển mạnh tại những vùng có ảnh hưởng Phật giáo trước kia. Phật Giáo đã cố gắng hội nhập Phật-giáo Hòa-Hảo vào Giáo-Hội Việt Nam Thống-Nhất nhưng đã bị từ khước, tôn giáo này giữ thái độ dè dặt đối với những hoạt động chính trị của Phật-giáo. Dù rằng trên lập trường quốc gia, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã gia nhập "Ủy-Ban liên lạc tôn giáo" để cùng các đại diện công giáo và Phật giáo ký tên vào bản hiệu triệu ngày 23.10.1964 kêu gọi đoàn-kết quốc gia để cứu nước. Ba tôn giáo Phật-giáo, Hòa-Hảo, Cao Đài được các tăng sĩ tranh đấu cho là các tôn giáo dân tộc và theo nhật báo Chánh-đạo, có thể đi đến một liên minh để đấu tranh chính trị (5)

C/ Phật-Giáo Hòa-Hảo và Công-Giáo

Tình trạng giao hảo vừa Phật-Giáo Hòa-Hảo và Công giáo cũng êm đẹp, nhưng có vẻ không được thân thiện như đối với Cao-Đài và Phật-giáo. Phật-Giáo Hòa-Hảo cũng đã hoạt động chung với công giáo về mặt chính trị trong vài trường hợp. Những năm trước, Phật-Giáo Hòa-Hảo và Công-giáo có v i ệ c

(5) Luận án Tiến sĩ Hoàng Xuân Hào (trg 378)

xích mích vì vụ những ngôi mộ liệt sĩ Hòa-Hảo tại Cần - Thơ nhưng mối bất hòa này đã được giải quyết rất ôn hòa.

Đoạn 2.- PHẬT GIÁO HÒA-HẢO VỚI CHÁNH ĐẢNG

A/ Tình trạng tương quan giữa giáo hội và chánh đảng
Tại Việt-Nam, mối tương quan giữa giáo hội và
chánh đảng không chặt chẽ và chẳng gây được tầm quan trọng
đáng kể nào vì nhiều nguyên do :

-- Tại Việt-Nam Cộng-Hòa đảng phái vẫn còn tỏ ra
yếu kém trước ảnh hưởng lớn mạnh của tôn giáo.

- Ảnh hưởng tôn giáo trong một nước đã chậm tiến
lại bị chiến họa càng thu hút quần chúng mạnh hơn chánh-
đảng. Trong thực tế nhiều vận động chính trị của tôn giáo
mà đảng phái không làm nổi.

- Chánh đảng còn có điều kiện chủ quan làm suy
yếu : sự bỏ ngỏ hầu như lỗi thời của các đảng cách mạng
chuyển từ bí mật ra công khai, nạn phân hóa nội bộ trầm
trọng, sự khiếm khuyết trong vấn đề tổ chức và nạn quỵ
nhiều đảng phái tranh giành ảnh hưởng (6)

Dù tạo được ảnh hưởng đáng kể, theo nguyên tắc Quốc
giáo thế tục, các tu sĩ không thể hoạt động chính trị được.
Do đó họ đã nghĩ tới việc lập các lực lượng chính trị thế
tục, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã có một hệ thống chánh đảng song
hành Giáo hội.

---

(6) Trần-văn-Tuyên: Đảng phái và chính trị

B/ Phật-Giáo Hòa-Hảo và Việt-Nam Dân-Chủ Xã-Hội đảng

Năm 1946, để đối phó với tình thế mới phải đối đầu với thực cộng Đức Huỳnh Giáo Chủ đã kết hợp những người quốc gia lại, thành lập một đảng lấy tên là "Việt Nam dân chủ xã-hội đảng". Chủ trương của đảng là "chủ quyền là nơi toàn thể nhân dân, chống độc tài dưới bất cứ hình thức nào, tổ chức nền kinh tế theo nguyên tắc chủ nghĩa xã hội". Sau ngày Đức Thầy thọ nạn tại Đốc Vàng đảng đã suy sụp và luôn luôn bị đe dọa khủng bố.

- Ngày 31.7.1954 Việt-nam Dân-chủ xã hội đảng còn gọi là Dân xã đảng ra lệnh đóng cửa các trụ sở, đồng thời rút toàn thể quân lực về chiến khu chống Ngô-Đình-Diệm.

- Ngày 27.1.1955, Thủ tướng chánh phủ thu hồi nghị định số 91 cho phép Dân xã đảng hoạt động. Như thế trên phương diện pháp lý đảng này xem như giải tán.

Tuy thế, một thời gian sau, tướng Nguyễn-giác-Ngộ Ông Phan-bá-Cầm, Lâm-văn-Lệ xin phép Ngô-Đình-Diệm cho tái lập Dân Xã Đảng và được chấp thuận với Nguyễn-Văn-Toàn là m Tổng Bí-Thư, Phan-Bá-Cầm làm ủy viên tuyên huấn. Từ đây, tại Việt-Nam Cộng-Hòa có hai đảng Dân Xã :

- Một thân chánh quyền (chữ vạn)
- Một ly khai chống chánh quyền (Ba sao)

I/- VIỆT-NAM DÂN-CHỦ XÃ-HỘI ĐẢNG (hệ phái ba sao)

Việt-Nam Dân-chủ Xã-hội Đảng ly khai của Tướng Lê-Quang-Vinh vận động những phần tử chống chính quyền lập

"Một trận thống nhất toàn lực quốc-gia" vào ngày 12.05.1955 gồm những phần tử Cao-Dài, Hòa-Hảo, Bình-Xuyên.

Sau Cách-mạng 1963, Ông Nguyễn-hữu-Lễ tự Trình-Quốc-Khánh được chánh quyền cho phép tái lập đảng. Cùng lúc đó, Ông Trần-van-Khuông và Trương-kim-Cù cũng xin chánh quyền tái lập Dân Xã Đảng và được chấp thuận coi như 1 hệ phái của Việt Nam Dân-chủ Xã-hội Đảng.

Như vậy nhóm ba sao có hai hệ phái là Trình-quốc - Khánh và Trương-Kim-Cù.

II/ VIỆT-NAM DÂN-CHỦ XÃ-HỘI ĐẢNG (hệ phái chữ Vạn)

Đảng này được hoạt động do Nghị-định số 5-BNV/CT ngày 9.2.1955. Trước 1963 đảng này chia hai hệ phái :

- Một của Nguyễn-giác-Ngộ và Phan-Văn-Giáo
- Một của Phan-Bá-Cầm.

Sau ngày cách mạng đảng này thống nhất và do Phan-Bá-Cầm lãnh đạo.

III/ VIỆT-NAM DÂN-CHỦ XÃ-HỘI ĐẢNG thống nhất

Từ năm 1963 trở đi tình trạng có 3 hệ phái trong Dân Xã đảng vừa nêu trên.

- 11.10.1964 tại Long-Xuyên có đại hội thống nhất ba hệ phái nhưng thất bại.

- 8.5.1966 một đại hội khác được tổ-chức tại Thủ Đức địa để thành lập Ủy-Ban Lãnh-đạo Việt-Nam Dân-chủ Xã-Hội Đảng thống nhất gồm 5 người : Phan-bá-Cầm, Trình-quốc-Khánh

Trương-kim-Cù, Lâm-thành-Nguyên và Trần-Duy-Đôn.

Hiện nay chỉ còn hai hộ phái là của Trình-Quốc-Khánh kế đó là của Phan-bá-Cầm và Trương-kim-Cù, Ngoài ra còn có một tổ chức khác được thành lập lấy tên là "Tập đoàn cựu chiến sĩ hòa hảo dân xã" do ông Lâm-thành-Nguyên lãnh đạo.

C/ Phật-Giáo Hòa-Hảo với Liên minh Dân-chủ Xã Hội

Với Sắc Luật 060-TT/SLU ngày 27.12.1972 sau đó được bổ túc bởi Luật 02/74 các đảng phái lần lượt bị giải tán vì không đủ điều kiện luật định để được hợp thức hóa.

Liên minh dân-chủ xã hội được thành lập nhằm mục đích kết hợp một số các đảng phái để được hợp thức - h ó a Việt-Nam Dân-Chủ Xã-Hội Đảng của Trình-quốc-Khánh và Tậ p đoàn Cựu chiến sĩ Hòa-Hảo dân xã của Trương-kim-Cù gianhập liên minh này. Sự kết hợp trong liên minh tương đối lỏng lẻo, các thành viên trong liên minh tự hoạt động riêng rẽ Chúng ta nhận thấy Liên-Minh dân chủ xã hội được thành lập do hoàn cảnh bắt buộc nên trong tương lai khó tồn tại nếu có một thay đổi lớn lao trong sinh hoạt chính trị Quốc gia

Hiện nay, Liên minh dân chủ xã hội vẫn chưa hợp thức hóa.

TIẾT III

PHẬT GIÁO HÒA HẢO VÀ CÁC LỰC LƯỢNG CHÍNH TRỊ BÊN NGOÀI

Việt-Nam là chiến trường trực nghiệm giữa hai khối Tự do và Cộng-sản. Những biến chuyển tại đây đã ảnh hưởng đến các lực lượng chính trị bên ngoài trực tiếp liên hệ đến cuộc chiến. Đó là "Mặt trận dân tộc giải phóng miền Nam" được sự lãnh đạo của khối Cộng-Sản và các quốc gia bạn thuộc khối tự do.

Đoạn 1.-PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO và MẶT TRẬN
GIẢI PHÓNG MIỀN NAM

Chủ trương vô thần của Cộng-Sản là bức tường ngăn cách giữa Cộng-Sản và các tôn giáo. Vì thế, sự bất hợp tác của Phật-Giáo Hòa-Hảo đối với Cộng-Sản là điều hiển nhiên không chối bỏ được. Ngoài ra, Phật-Giáo Hòa-Hảo còn có với Cộng-Sản một mối hiềm khích lớn lao qua cái chết của vị giáo chủ tôn giáo này. Cho đến ngày nay, việc ám hại Đức Thầy vẫn được giáo hội và các tín đồ quả quyết chính Việt Minh, một tổ chức của Cộng-Sản là thủ phạm. Sở dĩ Việt Minh hành động như vậy vì có mục đích muốn triệt hạ một tôn giáo đang lớn mạnh làm cản trở sự bành trướng chủ nghĩa Cộng Sản

Tại Việt-Nam Cộng-Hòa, Mặt trận giải phóng miền Nam là một tổ chức do Cộng-Sản thành lập, đã dùng chiến thuật tôn giáo vận tước đưa người xâm nhập các đoàn thể tôn giáo và tìm mọi cách hội nhập các đoàn thể tôn giáo vào trong trận tuyến của họ để thực hiện mục tiêu chiếm chính quyền. Đối với Mặt trận giải phóng miền Nam thì Phật-Giáo Hòa Hảo là một địch thủ nguy hiểm vì đây là một lực lượng chống Cộng quyết liệt, những vùng Phật-Giáo Hòa Hảo có ảnh hưởng

mạnh thì cán bộ của Mặt trận giải phóng Miền Nam không hoạt động được, điển hình là vùng Long-Xuyên.

Trong công cuộc chống xâm lăng Cộng-Sản núp chiêu bài Mặt trận giải phóng miền Nam, Phật giáo Hòa-Hảo đã góp sức rất nhiều với chính phủ Việt-Nam Cộng-Hòa, trong quân lực Việt-Nam Cộng-Hòa có sự hiện diện trên 100.000 tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo. Chủ trương chống Cộng-Sản của Phật Giáo Hòa-Hảo được thể hiện rõ hơn nữa qua sự kiện là dưới thời Đệ I Cộng-Hòa, bị chánh quyền đàn áp các lực lượng võ trang Phật-Giáo Hòa-Hảo rút vào bưng biển lập chiến khu chống lại chánh quyền hiện hữu nhưng một mặt vẫn luôn luôn đối phó với Cộng-Sản.

Đoạn 2.- PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO và CÁC QUỐC-GIA BẠN.

Là một tôn giáo được khai sinh muộn, nên Phật Giáo Hòa-Hảo chưa tạo được một ảnh hưởng quan trọng trên thế giới như các tôn giáo khác là Phật-giáo, Công giáo, Tin-lành ... Nhận thức được điều đó Phật-Giáo Hòa-Hảo cố gắng phát huy ảnh hưởng của mình không những trong nước, mà còn vượt ra ngoài phạm vi quốc gia, Phật-giáo Hòa-Hảo đã giao thiệp và kết hợp thân hữu với các quốc gia bạn, cùng hợp-tác với các quốc gia này trong việc thực hiện các công tác văn hóa, xã hội. Trong chiều hướng đó, giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo đã tiếp xúc với các chính khách, đại diện các Quốc gia bạn để trao đổi quan điểm, lập trường mong tạo chomình một hậu thuẫn rộng lớn. Tại Việt-Nam Cộng-Hòa, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã giữ một vai trò quan trọng trong cuộc đấu tranh

với Cộng-Sản, điều đó đã làm cho các quốc gia đồng-m i n h trực tiếp tham gia vào cuộc chiến lưu tâm đến. Do đó, các quốc gia Đồng-minh sẵn sàng hỗ trợ cho đoàn thể này khi cần đến.

Trong sinh hoạt chính trị quốc gia, Phật-Giáo Hòa-Hảo luôn luôn cố gắng phát triển thế lực của mình. Nhưng sự phát triển này đã bị cản trở một vài yếu tố, những yếu tố ngăn trở sự phát triển và làm suy giảm thế lực của P h ậ t Giáo Hòa-Hảo là đối tượng của chương kế tiếp.

CHƯƠNG III

NHỮNG YẾU TỐ LÀM SUY YẾU THỂ LỰC CỦA PHẬT GIÁO HÒA HẢO

Từ ngày 16.4.1947 tức là ngày Đức Thầy vắng mặt Phật Giáo Hòa-Hảo đã không còn có một sự lãnh đạo duy nhất nữa. Vị lãnh tụ anh minh duy nhất của đoàn thể này ra đi quá bất ngờ khiến cho Phật-Giáo Hòa-Hảo lâm vào tình trạng chia rẽ nội bộ. Đến ngày nay, việc thiếu một sự lãnh đạo duy nhất cùng hậu quả là sự phân hóa nội bộ, vẫn là một trở ngại cho việc phát triển của Phật-Giáo Hòa-Hảo đưa đến tình trạng suy yếu thể lực của đoàn thể này.

TIẾT I

THIẾU MỘT SỰ LÃNH ĐẠO DUY NHẤT

Bất cứ đoàn thể chính trị nào, khi sinh hoạt cũng cần có một sự thống nhất lãnh đạo hầu đạt được một thể lực vững vàng. Nếu không có được sự lãnh đạo duy nhất, một đoàn thể sẽ khó phát triển tổ chức và khó tạo cho mình một ảnh hưởng mạnh mẽ.

Đoạn 1.- NGUYÊN NHÂN THIẾU MỘT SỰ LÃNH-ĐẠO DUY NHẤT

Từ lúc khai sinh, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã có một lãnh tụ là Đức Huỳnh giáo chủ với một khả năng thiên phú thông minh hiểu biết hơn người thường, với lối thuyết pháp thu hút đối tượng dễ dàng. Chính vì thế, các tín đồ Phật-Giáo Hòa-Hảo đã coi Ngài là một bậc thánh sống, tất cả niềm tin tưởng đều

đặt vào cá nhân này. Nhiều huyền thoại thần thánh đã được đồn đãi về Đức Huỳnh Giáo Chủ trong giai đoạn người và sinh thời. Sau khi vị lãnh tụ này đã bị ám hại, một số đồng tín đồ vẫn tin tưởng đức thầy không chết, mà chỉ tạm vắng mặt trong một thời gian và vẫn mong chờ một ngày kia Ngài sẽ trở lại d ỉ u đất đoàn thể này. Chúng ta nhận thấy dường như Phật-Giáo Hòa Hảo có một đặc điểm là quá đặt nặng cá nhân lãnh đạo.

Ngược dòng lịch sử, tiền thân của Phật-Giáo Hòa Hảo là giáo phái Bửu-Sơn kỳ Hương cũng có đặc điểm như vậy. Khi Phật Thầy Tây-An mất đi, Bửu sơn Kỳ-hương không có người d ỉ u dắt, trong giai đoạn chuyển tiếp từ Bửu-Sơn Kỳ Hương đến Phật Giáo Hòa-Hảo có nhiều nhân vật xuất hiện với mục đích đ ả m nhiệm vai trò này nhưng thất bại, điển hình là Đức Bổn Sư Đức Phật Trùm, Sư Vải bán khoai. Phải đợi đến khi Đức Huỳnh Giáo Chủ, một nhân vật có những đặc điểm " dị thường " xuất h i ệ n khai sinh Phật-Giáo Hòa-Hảo tiếp nối công trình của P h ậ t Thầy Tây-An và lần này thành công rực rỡ. Vì thế, chúng t a có thể kết luận rằng sở dĩ Phật-Giáo Hòa-Hảo thiếu sự lãnh-đạo duy nhất, vì tín đồ quá đặt nặng cá nhân lãnh đạo. Do đó có thể nếu có được một cá nhân lãnh đạo uy tín, Phật-giáo Hòa-Hảo đương nhiên sẽ thống nhất sự chỉ huy.

Đoạn 2.- HẬU-QUẢ CỦA VIỆC THIẾU SỰ LÃNH-ĐẠO DUY NHẤT

Việc thiếu một sự lãnh đạo duy nhất là vấn-đề khó khăn từ trước đến giờ Phật-Giáo Hòa-Hảo muốn vượt qua. Chính việc này đã làm suy giảm thế lực của Phật-giáo Hòa-Hảo lý do là :

- Vì không thống nhất lãnh đạo, về mặt tôn - giáo không có các kế hoạch, chương-trình chung cho việc phát triển các cơ sở phụng trị, văn hóa xã hội. Thiếu sự phối hợp chặt chẽ trong các hoạt động phát huy đạo pháp. Do đó, sự bành-chướng tôn giáo bị chậm lại phần nào.

- Trong sinh hoạt chính trị, Phật-giáo Hòa-Hảo đôi khi không hoạt động đồng nhất trong việc tranh đấu nên không tạo được một áp lực thật mạnh với đối phương. Điển hình là vụ tranh đấu đòi thỏa mãn 7 nguyện vọng của Phật-Giáo Hòa - Hảo chỉ có nhóm Ông Lương-trọng-Tường là tích cực.

Phân hóa nội bộ là một hậu quả chính yếu của việc thiếu một sự lãnh đạo duy nhất, việc này làm thế lực của đoàn thể bị phân tán và trở nên suy yếu.

TIẾT II

VIỆC PHÂN HÓA NỘI BỘ CỦA PHẬT GIÁO HÒA HẢO

Phân hóa nội bộ là một trường hợp chung và ác đoàn thể chính trị thường gặp. Phật-giáo Hòa-Hảo đã gặp phải trường hợp này ngay từ khi Đức Thầy vừa bị ám hại và việc ấy kéo dài đến nay vẫn chưa giải quyết xong mặc dù có rất nhiều cố gắng.

Đoạn 1.- TÌNH TRẠNG PHÂN HÓA CỦA PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO HIỆN NAY.

Hiện nay, Phật-Giáo Hòa-Hảo có ba giáo hội Trung ương với ba hệ thống tổ-chức khác nhau. Các giáo hội này có

những quan điểm chống đối nhau và không hợp tác chung khi hành động, mỗi Giáo-hội do một chức sắc cao cấp lãnh đạo và có ảnh hưởng mạnh ở mỗi nơi khác nhau.

A.- NHÓM NGUYỄN-DUY-HÌNH TRONG NHÓM II TỈNH.

Đây là thành phần được coi là mạnh nhất của Phật-Giáo Hòa-Hảo hiện nay, nhóm này có một số tín đồ đông hơn hết rải rác đều các tỉnh toàn quốc. Giáo-Hội Trung-ương, đặt tại Thánh địa và do Ông Nguyễn-duy-Hình một chức sắc cao cấp của Phật-Giáo Hòa-Hảo lãnh đạo.

Giáo-Hội Phật-Giáo Hòa-Hảo thuộc nhóm Nguyễn - Duy Hình chủ trương thuần túy tu hành không tham gia sinh - hoạt chính trị. Trong tương lai nếu có một sự thống nhất Ông Nguyễn-duy-Hình có thể là người có uy tín để lãnh đạo đoàn thể Phật-Giáo Hòa-Hảo.

B.- NHÓM LƯƠNG-TRỌNG-TƯỜNG.

Sau khi Đệ I Cộng-Hòa bị lật đổ, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã bầu cử ban trị sự Trung-ương vào ngày 18.II.1964 và Ông Lương-trọng-Tường được bầu vào chức vụ Hội-trưởng ban trị sự Trung-ương nhiệm kỳ I. Sau nhiệm kỳ hai năm Phật-Giáo Hòa-Hảo chuẩn bị bầu lại ban trị sự Trung-ương nhiệm kỳ II nhưng đã thất bại và gây chia rẽ trầm trọng như hiện nay. Giáo-Hội Trung-ương thuộc nhóm Lương-trọng-Tường đặt tại Thánh-địa, nhóm này có ảnh hưởng mạnh tại Thánh địa và hai Tỉnh Long-Xuyên, Châu-Đốc. Nhóm Lương-Trọng-Tường tham gia tích cực vào sinh-hoạt chính trị quốc-gia và gần đây đã đưa 7 nguyện vọng đòi chánh quyền thỏa mãn.

C.- NHÓM LÊ-QUANG-LIÊM.

Đây là nhóm được xem như yếu kém nhất. Giáo hội trung ương đặt tại Cái Sắn (Long Xuyên) dưới sự lãnh đạo của Ông Lê-Quang-Liêm nguyên trung tá quân lực Việt-Nam Cộng Hòa có nhiều thành tích trong sinh hoạt chính trị, hiện nay Ông là dân-biểu quốc hội. Nhóm này ảnh hưởng mạnh tại vùng Thốt-Nốt (Long-Xuyên). Hai giáo hội trung ương Lương-trọng Tường và Lê-quang-Liêm có nhiều chống đối nhau.

Đoạn 2.- NHẬN XÉT VỀ TÌNH TRẠNG PHÂN-HÓA NỘI-BỘ
PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO

Việc phân hóa nội bộ của Phật-Giáo Hòa-Hảo có thể là nguyên nhân đưa đến sự việc đáng tiếc là những cái chết của một số chức sắc trong đoàn thể này, đến nay vẫn chưa tìm ra thủ phạm. Gần đây sau những vụ mưu sát hụt Ông Lê-quang Liêm và Lê-phước-Sang khiến cho chúng ta không còn nghi ngờ gì về vấn đề đó nữa.

Việc phân hóa nội bộ không những chỉ bắt nguồn từ ngừng nguyên nhân nội tại của Phật-giáo Hòa-Hảo mà có thể do ảnh hưởng của những lực lượng khác ngoài đoàn thể này. Đối với chánh quyền, việc chia rẽ đã làm cho chánh quyền bất lo ngại vì không phải đối phó với một lực lượng chánh trị quá mạnh mẽ. Riêng đối với Hoa-Kỳ một quốc gia Đồng minh trực tiếp can thiệp vào cuộc chiến tại Việt-Nam, và đã thực sự nhúng tay vào sinh hoạt chính trị tại đây cũng không thể thiết gì đến sự thống nhất của tôn giáo này, Hoa-Kỳ cố duy-trì tình trạng phân hóa này, vì đây là cơ hội thuận lợi để

họ dễ dàng trong việc thao túng chính trường. Do đó, chúng ta nhận thấy việc cố gắng đi tìm một sự thống nhất của Phật Giáo Hòa-Hảo sẽ gặp một số trở ngại không ít

Sự tham gia chính trị của đoàn thể Phật-Giáo Hòa Hảo từ trước đến nay đã gây nên những biến cố sôi động, nhất là dưới thời chống độc tài. Trong sự tham gia đó giáo hội Phật-Giáo Hòa-Hảo đã vận dụng mọi kỹ thuật đấu tranh và đã linh động trong chiến thuật. Trong tương quan với các lực lượng chính trị, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã giữ được thế đứng khá mạnh. Nhưng song song với việc đó, đoàn thể này cũng có những yếu tố làm giảm đi phần nào thế lực hiện hữu của mình. Với những trở ngại này, Phật-Giáo Hòa-Hảo chưa phải đã lâm vào ngõ bí không giải quyết được, chúng ta nhận thấy có thể có nhiều giải pháp cho vấn đề. Trong phần tổng luận, chúng tôi sẽ đưa ra giải pháp đề nghị chủ quan của mình trong việc giải quyết vấn đề này.

A.- NHẬN ĐỊNH CHUNG KẾT VỀ PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO

Là một tôn giáo trẻ, Phật-Giáo Hòa-Hảo chỉ mới xuất hiện tại Việt-Nam khoảng vài chục năm gần đây. Với sự mạng tranh đấu bảo vệ đất nước chống xâm lăng ngoại bang và một quá trình tham gia chính trị, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã góp phần viết nên lịch sử dân tộc. Trong một thời gian kỷ l ụ c, tôn giáo này đã chiếm được một vị thế quan trọng trong hàng ngũ tôn giáo tại Việt-Nam. Ngày nay, trong sinh hoạt chính trị quốc gia, Phật-Giáo Hòa-Hảo đã tạo được một ảnh hưởng mạnh mẽ.

Song song điều đó, đoàn thể tôn giáo này cũng đã gặp những khó khăn không ít, từ khi Đức Huỳnh giáo Chủ mất đi Phật-Giáo Hòa-Hảo lâm vào tình trạng "con rắn mất đầu". Sự mất một người lãnh đạo duy nhất đưa đến cho Phật-Giáo Hòa-Hảo một đổ vỡ lớn lao, việc tương tranh quyền hành cộng với những lung đoạn từ bên ngoài khiến cho thế lực của Phật-Giáo Hòa-Hảo suy yếu.

Tuy nhiên, với tình trạng phân hóa nội bộ hiện tại, cùng những thất bại đã qua của việc cố gắng tìm lại sự thống nhất, chưa phải Phật-Giáo Hòa-Hảo đã không còn cơ hội để tái lập tình trạng nguyên thủy. Đoàn thể này rồi đây cũng có thể sẽ hợp nhất lại, chúng ta thử đi tìm một giải pháp cho vấn đề.

B.- GIẢI PHÁP ĐỀ NGHỊ CHO VIỆC THỐNG NHẤT PG HÒA HẢO

Phật-Giáo Hòa-Hảo cần phải mạnh dạn thanh lọc hàng ngũ mình, loại trừ những phần tử nằm vùng phá hoại

Những người cản trở công việc thống nhất phải bị khai trừ ở khỏi đoàn thể, dù đó là những chức sắc cao cấp hay trí thức của tổ chức này. Một giáo hội trung ương phải được thành lập tổng hợp ba giáo hội trung ương hiện nay. Riêng vị hội trưởng giáo-hội mới này cần phải là một vị có uy-tín mạnh nhất trong tín đồ và quần chúng. Cần có một cuộc tham dò rộng rãi trong khối tín đồ và kết quả cuộc tham dò này giúp cho giáo hội tìm được vị lãnh đạo. Tân giáo hội sẽ hoạch định những kế hoạch, đường lối mới về bầu cử phát triển đoàn thể, nhiệm kỳ của ban trị sự trung ương cần kéo dài khoảng 4 năm, với 2 năm thì đây là một thời gian quá ngắn để thực hiện những chương trình đưa ra. Nhưng tất cả chỉ hy vọng thành tựu được khi các nhân vật thanh chấp chịu tổ thiện chí tối đa để cùng nhau thực hiện công việc này.

Phật-Giáo Hòa-Hảo với giải pháp này trong tương lai có thể trở nên một lực lượng chính trị hùng hậu, chúng ta thử nhận định vai trò của đoàn thể này trong viễn ảnh tương lai

C.- VIỄN ẢNH TƯƠNG-LAI CỦA PHẬT-GIÁO HÒA-HẢO.

Với những diễn biến chính trị hiện tại, trong tương-lai chắc chắn VNCH sẽ phải đối phó với một tình thế mới. Cuộc sinh hoạt chính trị rồi đây sẽ trở nên phức tạp và có thể mang một bộ mặt khác. Các đoàn thể tôn giáo và các lực lượng chính trị trong nước không thể đứng hoạt động riêng rẽ mãi để phục vụ lý tưởng riêng của mình. Các lực lượng này cần phải kết hợp chặt chẽ, cùng chung lý tưởng bảo vệ phần đất tự do còn lại trước họa xâm lăng Cộng-Sản. Trong

tương lai đó, là một lực lượng quần chúng có cùng lập trường chính trị kiên quyết, Phật-Giáo Hòa-Hảo dù muốn hay không cũng sẽ đảm nhiệm một vai trò trọng yếu trong cuộc chiến đả u ngăn chặn làn sóng đỏ.

THƯ TỊCH

Sách tham khảo

- Phật-Giáo và chính trị tại Việt-Nam ngày nay	Luận Án Tiến-Sĩ của Hoàng-Xuân-Hào
- Lực lượng chính trị : chính đảng, đoàn thể, quyền lợi	Giáo sư Trần-thị Hoài-Trân
- Lịch sử các học thuyết chính trị	Giáo sư Nguyễn-Ngọc-Huy
- Các vấn đề chính trị VN	Giáo sư Tạ-văn-Tài
- Nhận thức Phật-Giáo Hòa-Hảo	Nguyễn-văn-Hầu
- Vấn đề đối lập chính trị	Nguyễn-tiến-Hỷ
- Phương pháp các khoa học xã hội	Giáo sư Tạ-văn-Tài
- Quân-sử quyển 4	
<u>Luận văn tốt nghiệp</u>	
- Phật Giáo Hòa-Hảo	Mai-hưng-Long Đốc sự I6
- Một lực lượng quần chúng miền Tây : PG Hòa-Hảo	Trần-nhật-Thăng Cao học 2/HC
- Vấn đề tương quan giữa chính trị và tôn giáo	Lê-ngọc-Diệp Cao học I/H C
- Sự tập hợp các lực lượng chính trị dưới thời Đế II Cộng-Hòa	Hoa-thế-Nhân Cao học 5/HC
- Vấn đề kết hợp chánh đảng tại Việt-Nam	Lê-trường-Tại Đốc sự I7

- Chánh đảng tại Việt-Nam   Phạm-dĩnh-Khuyến Cao học 7/HC
- VNCH trong cuộc chiến tranh   Trần-văn-Cảnh   Cao học 6/HC
chính trị với Cộng-Sản

Tạp chí xuất bản định kỳ

- Các đoàn thể áp lực trong chế độ dân chủ ngày nay (Tập san QP tập 1 số 1-1969)   Nguyễn-hữu-Lành
- Đấu tranh chính trị (Cấp tiến số 19,20)   Phạm-Thái Nguyễn-ngọc-Tân
- Nguyệt-san Phương-Đông số 23

Các Nhật báo

- Diên tín
- Đại-dân-tộc
- Bút thép

Tài liệu tôn giáo

- Tiểu sử và giáo lý đức Huỳnh-Giáo-Chủ   Giáo-hội Phật-Giáo Hòa-Hảo
- Đức Huỳnh-giáo-chủ và những đặc điểm của Phật-Giáo H.H   Giáo-hội Phật-Giáo Hòa-Hảo
- Bản hiến chương của PG Hòa-Hảo

Phỏng vấn

- Các trị sự viên ban trị sự tỉnh Vĩnh-Long (Nhóm Nguyễn - duy-Hình)
- Một số tín đồ nhóm Lê-quang-Liêm
- Dân-Biểu Phạm-thái Nguyễn-ngọc-Tân